

SÄÄDÖSEHDOTUSTEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Ohjeet

SÄÄDÖSEHDOTUSTEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Ohjeet

OIKEUSMINISTERIÖ
JULKAISU 2007:6
Helsinki 2007

Ulkoasu ja taitto: Innocorp Oy
Paino: Edita Prima Oy 2007

ISSN 1458-6444
ISBN 978-952-466-430-1 (nid.)
ISBN 978-952-466-431-8 (PDF)

Esipuhe

Valtioneuvosto on 1 päivänä marraskuuta 2007 oikeusministeriön esittelystä antanut ohjeet säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista. Ne korvaavat valtioneuvoston periaatepäätöksillä aiemmin annetut ohjeet taloudellisten vaikutusten arvioinnista (1998), ympäristövaikutusten arvioinnista (1998), yritysvaikutusten arvioinnista (1999) ja aluekehitysvaikutusten arvioinnista (2003). Uusia ohjeita säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista ryhdytään soveltamaan välittömästi uusiin säädöshankkeisiin ja mahdollisuuksien mukaan jo käynnistyneisiin hankkeisiin.

Ohjeet säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista täydentävät Hallituksen esityksen laatimisohteita (2004), joissa kiinnitetään erityistä huomiota vaikutusten arviointiin ja edellytetään, että hallituksen esityksissä lyhyesti selostetaan ehdotettujen säännösten vaikutukset eli säännösten soveltamisesta aiheutuvat seuraukset.

Vaikutusarviointi kattaa säädösehdotuksen taloudelliset vaikutukset, vaikutukset viranomaisten toimintaan, ympäristövaikutukset ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset. Ohjeissa korostetaan vaikutusarvioinnin merkitystä kiinteänä osana säädösvalmistelua ja sen eri vaiheita. Ohjeissa kuvataan vaikutusalueittain, mitä erilaisilla vaikutuksilla käytännössä tarkoitetaan, miten erilaisia vaikutuksia voidaan arvioida sekä millaisia menetelmiä ja tietolähteitä vaikutusten arvioimiseksi on hyödynnettävissä. Ohjeita täydentävää vaikutusalakohdaista tietoa, vaikutusarviointiesimerkkejä ja tietoja vaikutusarvioinnissa hyödynnettävissä olevista asiantuntijatahoista on koottu oikeusministeriön verkkosivuille Paremman sääntelyn osioon.

Ohjeita säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista noudatetaan lakien valmistelun ohella soveltuvien osin lakeja alemmanasteisten säädösten eli asetusten ja perustuslain 80 §:ssä tarkoitettujen muiden oikeussääntöjen valmistelussa. Ohjeita tulee hyödyntää myös arvioitaessa vaikutuksia Suomen kannalta niin EU-asioiden valmistelussa kuin hyväksyttäessä ja saatettaessa voimaan kansainvälisiä velvoitteita.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tarkastustoimisto seuraa vaikutusarviointiohjeiden noudattamista.

Oikeusministeri
Tuija Brax

Ylijohtaja
Pekka Nurmi

Sisältö

1	Vaikutusarviointi säädösvalmistelun osana	7
	Miksi vaikutuksia arvioidaan?	7
	Mitä vaikutuksia arvioidaan ja miten laajasti?.....	8
	Vaikutusarvioinnin vaiheet	9
	<i>Vaikutusarviointi kansallisessa säädösvalmistelussa</i>	9
	<i>Vaikutusarviointi EU:n säädösten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden valmistelussa</i>	13
	Vaikutusarvioinnin tiedonlähteet ja menetelmät.....	14
2	Taloudellisten vaikutusten arviointi	16
	Taloudellisten vaikutusten luonne ja osa-alueet	16
	Vaikutukset kotitalouksien asemaan.....	17
	Vaikutukset yrityksiin	18
	Vaikutukset julkiseen talouteen	21
	Vaikutukset kansantalouteen ja kokonaistaloudellinen selvitys vaikutuksista	24
	Taloudellisten vaikutusten arviointimenetelmät ja tiedonlähteet	25
3	Viranomaisten toimintaan kohdistuvien vaikutusten arviointi	27
	Vaikutukset viranomaisten keskinäisiin suhteisiin	27
	Vaikutukset tehtäviin ja menettelytapoihin	27
	Vaikutukset organisaatioon ja henkilöstöön.....	28
	Hallinnolliset tehtävät ja kustannukset.....	28
4	Ympäristövaikutusten arviointi	29
5	Muiden yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi	32
	Yhteiskunnallisten vaikutusten luonne ja osa-alueet	32
	Vaikutukset kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan	33
	Sosiaaliset ja terveysvaikutukset	34
	Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon.....	35
	Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään	37
	Vaikutukset rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen.....	38
	Aluekehitysvaikutukset	39
	Tietoyhteiskuntavaikutukset.....	41
	Liite: Vaikutusten tunnistamisen tarkistuslista	43

1 Vaikutusarviointi säädosvalmistelun osana

- Vaikutusarvioinnin keskeisenä tehtävänä on tuottaa tietoa lainsäädännön erilaisten toteuttamisvaihtoehtojen vaikutuksista päätöksentekoa varten.
- Vaikutuksia arvioidaan osana säädosvalmistelua, ja arviointiin tulee kiinnittää huomiota valmistelun alusta alkaen.
- Arvioinnissa keskitytään hankkeen olennaisiin vaikutuksiin.

Miksi vaikutuksia arvioidaan?

Säädosvalmistelussa vaikutusten arviointi *tuottaa tietoa* erilaisten toteuttamisvaihtoehtojen vaikutuksista. Vaikutusarviointi mahdollistaa sen, että päätöksentekijöillä on käytettävissään riittävästi luotettavaa tietoa erilaisista ratkaisuvaihtoehdoista ja niiden seurauksista. Lakien ja muiden säädosösten vaikutusten arviointi on välttämätön pohja poliittiselle päätöksenteolle ja edesauttaa sääntelyn yhteiskunnallisten tavoitteiden toteutumista. Hyvä vaikutusarviointi parantaa lainsäädännön laatua.

Oikeudellisen sääntelyn tarkoituksena on yhteiskunnan perusrakenteiden, oikeusvaltioperiaatteen ja perusoikeuksien turvaaminen sekä yhteiskunnallisten uudistusten toteuttaminen. Oikeudellinen sääntely ei kuitenkaan aina ole ainoa mahdollinen keino yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamiseksi. Joskus esimerkiksi tiedottaminen, koulutus, elinkeinoelämän itsesääntely tai asennekasvatus saattavat olla lainsäädäntöä tehokkaampia välineitä yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen vaikutusten kartoittaminen ja arviointi parantavat myös sääntelyn *kohderyhmien, sidosryhmien ja muiden tahojen mahdollisuuksia osallistua valmisteluun*. Sidosryhmät ja ne tahot, joihin uudistus vaikuttaa, voivat osaltaan tarjota valmistelun ja päätöksenteon kannalta olennaista tietoa vaikutuksista. Tieto suunnitelluista muutoksista ja niiden vaikutuksista auttaa kohderyhmiä myös valmistautumaan vaadittaviin muutoksiin ja *helpottaa muutosten täytäntöönpanoa*.

Vaikutusarviointi ja sen tulosten avoin esittäminen *lisäävät valmistelun ja päätöksenteon avoimuutta* ja siten myös luottamusta päätöksentekoon. Päätöksen teossa tulee perustella miksi tietty vaihtoehto tai toimintatapa on omaksuttu.

Mitä vaikutuksia arvioidaan ja miten laajasti?

Säädöshankkeiden vaikutusarviointi kattaa:

1. Taloudelliset vaikutukset
2. Vaikutukset viranomaisten toimintaan
3. Ympäristövaikutukset
4. Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Eri vaikutusalueet puolestaan kattavat erilaisia vaikutuksia, kuten vaikutukset yrityksiin, kotitalouksien asemaan, julkiseen talouteen, kansantalouteen, julkishallintoon, ympäristön tilaan ja kehitykseen, kansalaisten perusoikeuksiin ja toimintamahdollisuuksiin, ihmisten terveyteen, tasa-arvoon, aluekehitykseen, rikollisuuden torjuntaan sekä tietoyhteiskuntaan.

Arvioinnissa keskitytään erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen *olennaisiin vaikutuksiin*. Vaikutusarvioinnin laajuus, yksityiskohtaisuus ja arvioinnissa käytettävät menetelmät on aina suhteutettava ehdotuksen sisältöön ja odotettavissa olevien vaikutusten merkittävyyteen.

Vaikutuksia arvioitaessa tulee tarkastella niin hankkeen *tavoiteltuja vaikutuksia ja hyötyjä* kuin sen *kustannuksia ja mahdollisia kielteisiä vaikutuksia*. Arvioinnissa on myös pyrittävä tunnistamaan riskejä ja odottamattomia vaikutuksia. Arvioinnin tavoitteena on muodostaa kokonaiskäsitys eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksista.

Vaikutukset voivat olla *välittömiä* tai *välillisiä*, ja ne saattavat syntyä monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta ja erilaisten vaikutusketjujen kautta.

Esimerkiksi katujen puhtaanapitoa koskevalla sääntelyllä on välittömiä taloudellisia vaikutuksia, kuten työ- ja kalustokustannukset, sekä vaikutuksia ympäristön laatuun ja ihmisten terveyteen ja viihtyvyyteen. Välillisesti sääntely voi vaikuttaa esimerkiksi sairaanhoitokuluihin ja ihmisten työkykyyn. Sääntelyllä voi siten olla huomattavia välillisiä taloudellisia ja muita vaikutuksia.

Varallisuusveron poistaminen on vaikuttanut myös mahdollisuuteen käyttää sakoitettavan varallisuutta perusteena liikennesakkojen määräämisessä, koska poliisi ei enää saa tietoja verohallinnolta sakoitettavan varallisuudesta.

Ehdotettuja muutoksia ja niiden vaikutuksia ei tule verrata pelkästään nykytilaan vaan tarvittaessa myös odotettavissa olevaan kehitykseen, jos voimassa olevaa lainsäädäntöä ei muutettaisi.

Vaikutusten merkittävyyden ja luonteen selvittämisessä voidaan käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

- Mihin ihmis-, yritys- tai muihin ryhmiin tai maantieteellisiin alueisiin vaikutukset pääasiassa kohdistuvat?
- Mikä on vaikutusten laajuus? Ulottuvatko vaikutukset laajalle yhteiskuntaan tai koskevatko ne olennaisella tavalla jotakin yhteiskunnan osa-alueita tai kohderyhmää?
- Ovatko vaikutukset välittömiä vai välillisiä? Kohdistuvatko vaikutukset välittömästi kohderyhmien toimintaan? Syntykö vaikutuksia erilaisten vaikutusketjujen tai käyttäytymismuutosten kautta?
- Minkälaisia sivuvaikutuksia voi syntyä? Voidaanko kielteisiä vaikutuksia vähentää tai välttää jollakin tavoin?
- Ilmenevätkö vaikutukset välittömästi säädöksen tultua voimaan vai vasta myöhemmin? Ovatko vaikutukset lyhyt- vai pitkäaikaisia, kertaluonteisia vai toistuvia, tilapäisiä vai pysyviä? Ovatko vaikutukset ja niiden suuruus riippuvaisia ajan kulumisesta ja päätöksenteon ajankohdasta?
- Kuinka todennäköistä on, että arvioidut vaikutukset myös toteutuvat?
- Liittyykö vaikutusten toteutuvuuteen riskejä? Voidaanko riskien todennäköisyyttä arvioida tai voidaanko niitä hallita?
- Mitkä ovat vaikutusten keskinäiset suhteet ja niiden yhteisvaikutus sekä mahdolliset kumuloituvat vaikutukset?
- Onko vireillä muita lainsäädäntöhankkeita tai muita muutoksia, jotka tulisi ottaa huomioon vaikutusten arvioinnissa?

Vaikutusarvioinnin vaiheet

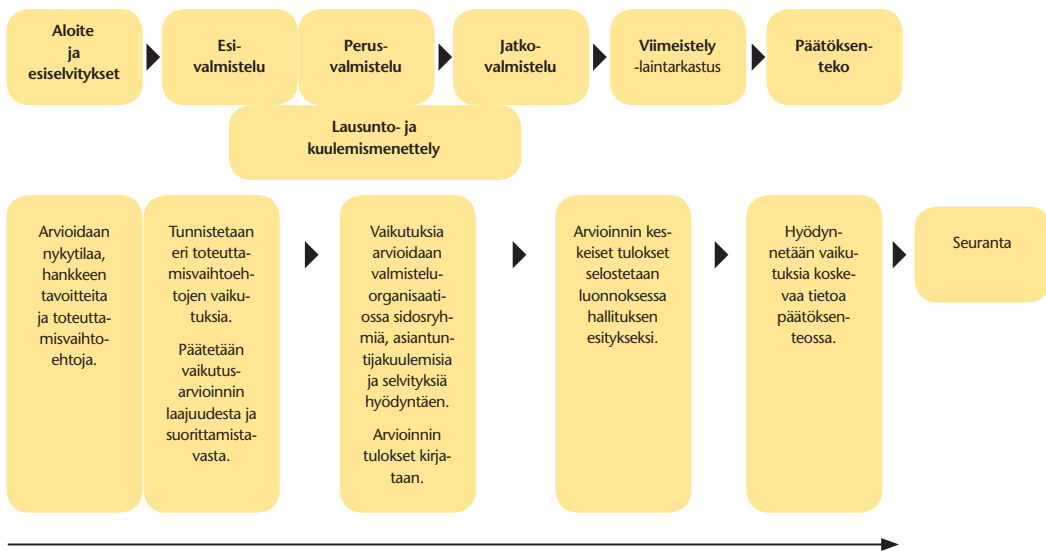
Vaikutusarviointi kansallisessa säädösvalmistelussa

Säädösten vaikutusten arviointia koskevia ohjeita noudatetaan lakiehdotusten valmistelun ohella soveltuvin osin myös alemmanasteisten säädösten eli asetusten ja perustuslain 80 §:ssä tarkoitettujen muiden oikeussääntöjen valmistelussa.

Vaikutusarviointi on kiinteä osa valmisteluprosessia. Arviointiin tulee kiinnittää huomiota valmistelun alusta alkaen. Jo hanketta asetettaessa sekä valmistelun alkuvaiheissa *tunnistetaan* merkitykselliset vaikutusalueet ja vaikutukset. Valmistelun edetessä käytettävissä olevien ratkaisuvaihtoehtojen vaikutusten arviointia *syvennetään*. Vaikutusarviointiin kuuluu lisäksi toteutetun uudistuksen vaikutusten *seuranta*.

Vaikutusarvioinnin sijoittumista ja etenemistä säädösvalmistelussa kuvataan seuraavassa kaaviossa. Käytännössä hankkeiden käynnistymistavat ja eteneminen kuitenkin vaihtelevat. Vaikutusarviointi ei myöskään säädösvalmistelun eri vaiheissa aina etene suoraviivaisesti eteenpäin, vaan ajoittain saatetaan joutua palaamaan taaksepäin ja tarkentamaan jo tehtyjä arvioita.

Kaavio: Vaikutusarviointi säädösvalmistelun eri vaiheissa

Valmistelun aloittaminen: tunnistetaan eri ratkaisukeinojen vaikutukset

Esiselvityksissä ja esivalmistelussa arvioidaan nykytilan ja tavoitteiden perusteella tarve käynnistää valmistelu, valitaan valmistelun organisointitapa ja laaditaan hankkeelle toimeksianto. Tässä yhteydessä arvioidaan myös, edellyttävätkö tavoitteiden saavuttaminen uutta lainsäädäntöä vai onko olemassa muita, yhtä tehokkaita tai tehokkaampia ratkaisuvaihtoehtoja. Hankkeen asettamisen yhteydessä tulee mahdollisuuksien mukaan jo osana toimeksiantoa suunnitella tarvittavan vaikutusarvioinnin laajuus ja suorittamistapa.

Valmistelun alkuvaiheessa tunnistetaan, millaisia vaikutuksia säädöshankkeilla on ja miten eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutukset eroavat toisistaan. Vaikutusten tunnistamisessa apuna toimii liitteenä oleva *tarkistuslista*. Mikäli joitakin vaikutuksia ei pidetä olennaisina, voidaan niiden tarkemmasta arvioinnista luopua. Vaikutusten tunnistamisen yhteydessä arvioidaan myös lisäselvitysten ja arviointituen tarve.

Valmistelun alkuvaiheessa tehdyt havainnot hankkeen keskeisistä vaikutuksista ja niiden arviointitarpeesta voidaan kirjata esimerkiksi muistioon tai esi-

selvitykseen. Tällöin myös päätelmä, jonka mukaan ehdotuksella ei havaita olevan tietyn suuntaisia vaikutuksia, saattaa olla tärkeä tieto päätöksenteon tueksi.

Perusvalmistelu, lausunтовaihe ja jatkovalmistelu: arvioidaan vaikutukset, hyödynnetään kuulemisia ja lausuntoja sekä kirjataan tulokset

Hankkeen valmistelusta vastaavien, kuten työryhmän puheenjohtajan, tulee huolehtia siitä, että esivalmistelussa tehdyn alustavan vaikutusten tarkastelun pohjalta toteutetaan varsinainen vaikutusten arviointi. Tarvittaessa valmistelusta vastaavan tulee myös keskustella toimeksiantajan tai muutoin asianomaisesta toimialasta ministeriössä vastaavan kanssa vaikutusarvioinnin laajuudesta, suorittamistavasta ja kustannuksista. Myös tiedot vaikutusarvioinnin tuloksista on saatettava ministeriön johdon tietoon.

Muiden ministeriöiden, viranomaisten, asiantuntijoiden ja sidosryhmien kuulemisista ja lausuntoja hyödynnetään vaikutuksia arvioitaessa. Ministeriöiden tulee osaltaan myös lausuntoja antaessaan kiinnittää huomiota siihen, onko vaikutuksia arvioitu riittävässä laajuudessa. Kuulemisista ei tule rajoittaa vain siihen tavanomaiseen lausunтовaiheeseen, joka liittyy hallituksen esitysten valmisteluun, vaan kuulemisista ja sidosryhmien asiantuntemusta tulee hyödyntää koko valmistelun ajan. Lausuntokierroksen jälkeen arviointia voidaan jatkovalmistelussa tarkentaa saatujen lausuntojen pohjalta.

Perusvalmistelussa tehdyn vaikutusarvioinnin tulokset tulee selostaa valmistelussa syntyvissä asiakirjoissa, kuten hallituksen esityksen luonnoksessa tai työryhmän mietinnössä. Valmistelun yhteydessä tehdyn vaikutusarvioinnin suorittaminen ja arvioinnin tulokset on kirjattava, jotta nämä tiedot ovat käytettävissä valmistelun eri vaiheissa kuulemisissa, tiedottamisessa ja päätöksenteossa.

Vaikutusten kuvaamisessa *hallituksen esityksessä* noudatetaan HELO-ohjeita (Hallituksen esityksen laatimisohteet, oikeusministeriön julkaisuja 2004:4). Hallituksen esityksen perusteluihin kirjataan

- mitkä ovat vaikutusarvioinnin keskeiset tulokset
- miten arviointi on suoritettu
- mitä tietolähteitä arvioinnissa on käytetty
- miten asiantuntijoita tai sidosryhmiä on kuultu vaikutuksista
- mihin oletuksiin arviointi perustuu.

Tukena voidaan käyttää erilaisia taulukoita ja graafisia esityksiä. Jos esitystä valmisteltaessa on laadittu laajempi, mahdollisesti erillinen vaikutusarviointiselvitys, hallituksen esitykseen otetaan vain tiivistelmä tästä ja viitataan erilliseen selvitykseen.

Viimeistely: laintarkastus

Valtioneuvoston ohjesäännön 30 §:n mukaan laki- ja asetusehdotukset on toimitettava oikeusministeriöön tarkastettaviksi, jollei asian kiireellisyydestä välttämättä muuta johdu. Tarkastettavaksi ei kuitenkaan tarvitse toimittaa asetusehdotusta, jos asia on yleiseltä merkitykseltään vähäinen.

Oikeusministeriön työjärjestyksen 43 §:n mukaan tarkastuksessa on muun ohella kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotuksessa on otettu asianmukaisesti huomioon voimassa oleva oikeus ja ehdotusten laatimista koskevat ohjeet.

Tämän mukaisesti tarkastustoimisto pyrkii seuraamaan myös vaikutusarviointiohjeiden noudattamista hallituksen esityksissä. Jos arviointi todetaan puutteelliseksi, asiasta voidaan huomauttaa valmistelijalle tai valmistelevalle ministeriölle.

Päätöksenteko: hyödynnetään vaikutuksia koskevaa tietoa

Valtioneuvoston esittelijän oppaan (2004) mukaan *esittelylistan* tulee sisältää tiedot esiteltävän asian vaikutuksista. Esittelylistan kansilehdessä kuvataan esittelyn kannalta olennaiset tiedot tiivistetysti päätöksentekoa varten. Esittelylistan kansilehden liitteenä on aina päätösehdotus, esimerkiksi hallituksen esitys tai valtioneuvoston asetus sekä tarvittaessa esittelymuistio. Esittelymuistiossa kuvataan esityksen olennaiset vaikutukset tiivistetysti. Mikäli arvioinnin tuloksista on valmisteltu erillinen julkaisu tai selvitys, tulee tästä mainita esittelymuistiossa. Erillisselvityksiä ei liitetä esittelyaineistoon. Tämä koskee lakiesitysten ohella myös asetusehdotuksia ja muita päätösehdotuksia.

Valtioneuvoston ja eduskunnan päätöksenteon tueksi saatetaan tarvita yksityiskohtaisempaa tietoa hallituksen esityksen vaikutuksista kuin mitä esitykseen voidaan kirjata. Tämän vuoksi valmistelijan tulee säilyttää valmistelun aikana kertynyt tieto ja arviointiselvitykset sellaisessa muodossa, että ne ovat tarvittaessa käytettävissä päätöksenteon tukena. Vaikutusarviointia koskevat tarkemmat selvitykset ja julkaisut voidaan saattaa valtioneuvoston jäsenten tietoon esimerkiksi hallituksen neuvottelussa tai iltakoulussa.

Valmistelija ja valmisteleva ministeriö seuraavat hallituksen esityksen käsittelyä eduskunnassa. Vaikutusarviointiaineisto tulee tarvittaessa toimittaa tausta-aineistoksi hallituksen esitystä käsittelevälle valiokunnalle. Jos eduskunnan valiokuntakäsittelyssä esitetään sisällöllisesti merkittäviä muutoksia hallituksen esitykseen, asianomaisen ministeriön tulee kiinnittää valiokunnan huomiota tarpeeseen arvioida muutosten vaikutuksia.

Seuranta: arvioidaan tavoitteiden saavuttamista ja muutostarpeita

Säädösten täytäntöönpanoon kuuluu vaikutusten toteutumisen seuranta eli sen arviointi, ovatko uudistuksen ennakoitujen vaikutukset toteutuneet ja onko esiintynyt sellaisia vaikutuksia, joita ei ennen päätöksentekoa ole osattu ennakoita. Vaikutusten seurannan toteuttamista on syytä pohtia jo valmisteluvaiheessa.

Seurannan tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten lainsäädännön tavoitteet on saavutettu ja mitä muutostarpeita mahdollisesti on. Myös eduskunta saattaa vastauksessaan hallituksen esitykseen edellyttää, että hallitus seuraa säädöksen vaikutuksia ja antaa eduskunnalle annettavassa kertomuksessaan selostuksen uuden lain vaikutuksista.

Vaikutusarviointi EU:n säädösten ja muiden kansainvälisten velvoitteiden valmistelussa

Euroopan komissio laatii vaikutusten arvioinnin kaikista lainsäädäntö- ja työohjelman hankkeistaan. Arviointien pohjana on komission julkaisema vaikutusarviointiohjeistus [Impact Assessment Guidelines, SEC(2005) 791], joka kattaa sääntelyn taloudellisten, yhteiskunnallisten ja ympäristövaikutusten arvioinnin. Komissio, neuvosto ja parlamentti ovat yhteisellä toimielinten välisellä sopimuksella sitoutuneet vaikutusarviointien tekemiseen.

EU-tasolla suoritettavan, koko unionia koskevan lainsäädännön vaikutusarvioinnissa ei välttämättä pystytä huomioimaan yksittäisten jäsenvaltioiden erityisolosuhteita ja erityistarpeita. Valtioneuvoston ja ministeriöiden on pyrittävä seuraamaan ja ennakoimaan Suomen kannalta tärkeitä EU-säädöshankkeita ja arvioimaan niiden kansallisia vaikutuksia. Tunnistamisessa voi hyödyntää muun muassa komission suunnitteluasiakirjoja ja vuosittaisia työohjelmia. Ennakointi voi käytännössä tarkoittaa sitä, että asian käsittely asianomaisessa EU-asioiden valmistelujaostossa aloitetaan jo ennen kuin komission lopullinen ehdotus on käytettävissä.

Kun komissio on antanut ehdotuksensa, vastuuministeriö laatii EU-ministerivaliokunnan antamien ohjeiden (EU-asioiden käsittelyvaiheet ja yhteensovittaminen valtioneuvostossa. EU-ministerivaliokunta) mukaisesti *perusmuistion*, jossa tulee selvittää EU-säädösehdotuksen keskeiset sisällölliset, oikeudelliset, taloudelliset ja poliittiset näkökohdat. Perusmuistiossa tulee myös kuvata keskeiset lainsäädännölliset, taloudelliset ja muut vaikutukset Suomen kannalta. Kansallisessa vaikutusten arvioinnissa hyödynnetään komission laatimaa vaikutusten arviointia soveltuvin osin.

Perustuslain 96 §:ssä tarkoitettujen *U-asioiden* eli ehdotukset, joista päätetään Euroopan unionissa, mutta jotka perustuslain mukaan kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan, jos Suomi ei olisi EU:n jäsenvaltio, tulevat eduskunnassa vireille valtioneuvoston kirjelmällä. Kirjelmässä on ytimekkäästi selostettava ehdotuksen sisältö sekä sen lainsäädännölliset, taloudelliset ja muut vaikutukset Suomen kannalta. Kirjelmässä on selostettava myös EU-tasolla tehdyt mahdolliset vaikutusarviointit.

Periaatteellisesti merkittävät, mittavat ja poliittisesti kiistanalaiset EU:n lainsäädäntöhankkeet tulee perustuslain 97 §:n mukaisesti antaa eduskunnalle tiedoksi niin sanottuna *E-asiaina* jo ennen kuin asia on edennyt ehdotuksen antamiseen EU-tasolla. Kirjelmässä tulee selostaa komission tekemät vaikutusarviointit sekä mahdollisuuksien mukaan myös Suomessa tehdyt alustavat vaikutusarviointit.

Kansainvälisiä velvoitteita hyväksyttäessä ja saatettaessa voimaan noudatetaan soveltuvin osin säädösten vaikutusarviointia koskevia ohjeita. Vaikutusarvioinnissa voidaan tällöin esityksen sisältö huomioon ottaen käsitellä myös esityksen kansainvälisiä vaikutuksia Suomen kannalta.

Vaikutusarvioinnin tiedonlähteet ja menetelmät

Vaikutusarvioinnin tiedonlähteinä voidaan käyttää valmiita tietoaaineistoja, kuten tilastoja, tutkimuksia, selvityksiä ja seurantatietoja. Samoin arvioinnissa tulee hyödyntää sääntelyn kohderyhmien ja sidosryhmien sekä asiantuntijoiden kuulemista. Esimerkiksi lausuntopyyntöissä voidaan kiinnittää erityistä huomiota vaikutusten arviointiin ja pyytää lausunnonantajilta näkemyksiä ehdotuksen vaikutuksista.

Vaikutusarvioinnissa voidaan myös hyödyntää kokemuksia aiemmin toteutetuista vastaavanlaisista hankkeista ja aiempien uudistusten toteutuneita vaikutuksia käsitteleviä tutkimuksia. Samoin hyödyllisiä ovat muissa maissa toteutettujen vastaavanlaisten uudistusten vaikutusarviointit ja seurantaselvitykset. EU-lähtöisissä hankkeissa voidaan kansallisten vaikutusten arvioinnissa hyödyntää Euroopan komission, neuvoston, parlamentin sekä muiden jäsenmaiden tekemiä vaikutusarviointeja.

Menetelmiä valittaessa tulee pohtia, mikä olisi kustannustehokkain keino, jolla voitaisiin hankkia vaikutusten arvioimiseksi tarvittava tieto. Arviointiin on olemassa erilaisia määrällisiä ja laadullisia menetelmiä. Mikäli vaikutuksia ei voida arvioida määrällisesti ja täsmällisesti, tulee vähintään pyrkiä arvioimaan vaikutusten suuntaa ja suuruusluokkaa sekä erilaisia vaikutusketjuja.

Erityisesti hankkeissa, joissa vaikutukset ovat merkittäviä ja monitahoisia eikä vaikutuksia koskevaa luotettavaa tietoa ole saatavissa, voidaan harkita erillisen selvityksen tilaamista ulkopuoliselta asiantuntijataholta. Asiantuntijapalveluiden tilaamisessa on otettava huomioon julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön säännökset ja valtion hankintoja koskeva tarkempi ohjeistus.

Vaikutusarvioinnin tiedonlähteistä ja menetelmistä on lisätietoa jäljempänä 2–5 luvun vaikutusalakohtaisissa ohjeissa sekä oikeusministeriön verkkosivuilla paremman sääntelyn osiossa. Apua vaikutusalakohtaisten tietojen löytämisessä ja menetelmien hyödyntämisessä voi myös tiedustella siitä ministeriöstä, joka vastaa arvioinnin kohteena olevasta vaikutusalueesta.

2 Taloudellisten vaikutusten arviointi

Taloudellisilla vaikutuksilla tarkoitetaan vaikutuksia

- kotitalouksien asemaan
- yrityksiin
- julkiseen talouteen
- kansantalouteen.

Taloudellisten vaikutusten luonne ja osa-alueet

Taloudellisten vaikutusten arvioinnin tavoitteena on varmistua siitä, että säädökset parhaalla mahdollisella tavalla tukevat talouskasvua, työllisyyden kehitystä, yritysten toimintaa ja kilpailukykyä sekä kansalaisten hyvinvointia.

Taloudelliset vaikutukset voidaan ryhmitellä välittömiin hyötyihin ja kustannuksiin sekä välillisiin vaikutuksiin. Säädöksen aiheuttamat valtiontaloudelliset tai kuntataloudelliset säästöt tai lisäkustannukset taikka esimerkiksi yrityksiä koskevat verotuksen muutokset ovat tyypillisiä esimerkkejä välittömistä vaikutuksista.

Välittömien vaikutusten ohella on tarkasteltava erilaisia välillisiä vaikutuksia eri kohderyhmien toimintaan ja käyttäytymiseen sekä pitkän aikavälin kerrannaisvaikutuksia. Käyttäytymisvaikutukset voivat olla kannustinvaikutuksia esimerkiksi työmarkkinoilla tai ne saattavat liittyä sopeutumiseen säädöksen mukanaan tuomaan uuteen tilanteeseen. Viimeksi mainittu tilanne voi syntyä esimerkiksi siten, että säädös muuttaa suhteellisia hintoja ja siten aiheuttaa tarpeen sopeuttaa kulutusta, investointeja tai tuotantoteknologiaa uuteen tilanteeseen.

Taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on ensin tarkasteltava, koskevatko säädösehdotus ja sen vaikutukset ensisijaisesti ihmisiä ja kotitalouksia, yrityksiä,

kuntia, valtiota tai muuta kohderyhmää. Kun sääntelyn kohderyhmät ovat selvillä, arvioidaan vaikutuksia niiden kannalta ja vasta sen jälkeen laajemmin vaikutuksia julkiseen talouteen ja kansantalouteen. Usein yksittäisellä säädösehdotuksella ei kuitenkaan ole selkeitä tai merkittäviä koko kansantaloutta koskevia eli makrotaloudellisia vaikutuksia, ja tällöin vaikutusarviointi voi keskittyä kohderyhmien mukaan jäseneltäviin vaikutuksiin.

Vaikutukset kotitalouksien asemaan

Onko ehdotuksella vaikutuksia eri väestöryhmien ja kotitalouksien taloudelliseen asemaan?

Kotitalouksiin kohdistuvat taloudelliset vaikutukset ovat tyypillisesti eri väestöryhmien ja erityyppisten kotitalouksien asemaan kohdistuvia välittömiä vaikutuksia. Tällöin selvitetään tarkemmin vaikutukset *kulutukseen, hintatasoon, tuloihin ja investointeihin*.

Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota ihmisten erilaiseen taloudelliseen asemaan yhteiskunnassa sekä perusoikeuksien toteutumiseen. Kotitalouksien asemaan kohdistuvat taloudelliset vaikutukset voivat olla merkittäviä, vaikka ne kohdistuisivat vain hyvin rajoitettuun yksilöjoukkoon, jos kyse on esimerkiksi perustoimeentulon tai muun periaatteellisesti erityisen tärkeän oikeuden turvaamisesta.

Välittömiä vaikutuksia ovat tyypillisesti sosiaaliturvaetuuksien tai julkisten palveluiden tasoon ja asiakasmaksuihin liittyvien säädösten vaikutukset kotitalouksien tuloihin ja menoihin. Myös esimerkiksi verolainsäädännöllä on usein välittömiä vaikutuksia kotitalouksien asemaan. Tämän tyyppisiä taloudellisia vaikutuksia voidaan arvioida myös eri väestöryhmien välisinä tulojen siirtyminä.

Onko ehdotuksella vaikutuksia kotitalouksien käyttäytymiseen?

Edellä kuvattujen välittömien vaikutusten ohella säädösehdotuksella voi olla sellaisia kotitalouksien käyttäytymiseen kohdistuvia vaikutuksia, joilla on edelleen välillisesti merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Tämän tyyppiset taloudelliset vaikutukset voivat ilmetä esimerkiksi kulutuskysynnän kasvuna, työvoiman kysynnän tai tarjonnan muutoksina taikka hintatason nousuna. Esimerkiksi sosiaaliturvan ja verotuksen muutoksilla voi olla välitön vaikutus työmarkkinoiden toimintaan. Säädösehdotuksella voidaan myös tietoisesti pyrkiä sellaisiin kulutuskäyttäytymisen muutoksiin, joilla on merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Esimerkiksi elintarvikkeiden, tupakan tai alkoholin verotuksella voidaan vaikuttaa kotitalouksien kulutuskäyttäytymiseen siten, että näillä muutoksilla on selviä vaikutuksia ihmisten terveydentilaan tai sosiaaliseen hyvinvointiin sekä edelleen sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeeseen ja koko julkistalouteen.

Vaikutukset yrityksiin

Yritysvaikutuksia ja niiden merkittävyyttä arvioitaessa on hahmotettava, *min-käläisille yrityksille ja yritysryhmille* vaikutuksia aiheutuu ja kuinka suuri tuo yritysjoukko on. Tällöin on arvioitava vaikutusten kohteena olevien yritysten kokonaislukumäärää ja sitä, miten vaikutukset kohdistuvat liikevaihdoltaan ja henkilöstöltään erisuuruisiin, eri toimialoilla toimiviin tai eri maantieteellisillä alueilla toimiviin yrityksiin. Vaikutukset voivat myös kohdistua eri tavoin erilaisiin yrityksiin ja olla toisten yritysten kannalta kielteisiä, toisten kannalta myönteisiä.

Vaikutusten voidaan yritystoiminnan kannalta katsoa olevan *merkittäviä*, jos vaikutukset ulottuvat koko yrityskenttään, valtaosaan yrityksistä tai muutoin huomattavaan yritysjoukkoon. Perusteellinen yritysvaikutusten arviointi on tällöin tarpeen, samoin kuin silloin, kun vaikutukset kohdistuvat rajatumpaan yritysjoukkoon, mutta ovat merkittäviä kohdeyritysten toiminnan ja toimintaedellytysten, markkinoiden toimivuuden tai kansantalouden kannalta.

Yritysvaikutuksia voidaan kokonaisvaikutusten arvioinnin ohella tarkastella myös yritystasolla, *tyypillisen kohdeyrityksen* kannalta. Esimerkiksi jos valmistettava säädösmuutos kohdistuu erityisesti pieniin yrityksiin, arvioinnissa on hyödyllistä tarkastella vaikutuksia tyypillisen yrityksen tasolla.

Säädösehdotuksen kohdeyritysten ja -markkinoiden määrittämisen lisäksi on tarpeen muodostaa kuva siitä, millainen on sääntelyn kohteena olevien yritysten toimintaympäristön ja markkinoiden nykytila sekä millaiset ovat yritystoiminnan reunaehdot (kuten yritysten asiakkaat, tavarantoimittajat ja alihankkijat, tuotantopanosten hinnat, markkinoiden tekninen kehitys, markkinoille pääsyn avoimuus, kilpailun toimivuus ja luonne). Nykytilan hahmottaminen on välttämätöntä, jotta voidaan arvioida valmisteltavien muutosten vaikutuksia. Yritysten toimintaympäristön hahmottaminen on tarpeen myös siksi, että suorien yritysvaikutusten ohella syntyy useimmiten erilaisia välillisiä vaikutuksia ja vaikutusketjuja niin kohdeyrityksiin kuin muihin yrityksiin ja markkinoihin.

Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten kustannuksiin ja tuottoihin?

Verotus ja erilaiset *maksut* aiheuttavat yrityksille välittömiä taloudellisia kustannuksia. Välittömästi yritysten kustannuksiin vaikuttavat työnantajan sosiaaliva-

kuutusmaksut, yhteisö- ja pääomatulovero, ympäristöverot (kuten energia- ja polttoaineverot), kiinteistöverot sekä kulutusverot (arvonlisävero ja valmisteverot). Välillisesti kokonaiskysynnän ja työvoimakustannusten kautta vaikuttavat tuloverot (ansio- ja pääomatuloverot, kunnan ja valtion verot). Veromuutosten ohella erilaiset *yritystuot* vaikuttavat yritystoimintaan, yritysten kilpailukykyyn ja markkinoiden toimivuuteen.

Lainsäädäntöön sopeutumisesta ja sen noudattamisesta aiheutuu yrityksille *liiketoiminnallisia kustannuksia*. Ne voivat olla kertaluonteisia, kuten tarvittavat investoinnit koneisiin, laitteisiin, tuotantomenetelmiin, rakennuksiin, tietojärjestelmiin ja henkilöstön koulutukseen, tai toistuvia, kuten henkilöstö-, tuotantopanos- ja rahoituskustannukset. Toisaalta lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa siten, että yritysten toimintavapaus ja -vaihtoehdot lisääntyvät.

Erilaisista lainsäädäntöön sisältyvistä tiedonantovelvoitteista aiheutuu yrityksille *hallinnollisia kustannuksia*. Hallinnollisia kustannuksia ovat esimerkiksi erilaisista ilmoitus-, lupa-, raportointi- ja rekisteröintimenettelyistä aiheutuvat kustannukset. Käytännössä hallinnollisissa kustannuksissa on kyse yritysten taloushallinnon kustannuksista taikka yrittäjän työajan tai taloushallinnon ostopalveluiden käytöstä. Hallinnollisia kustannuksia voidaan mitata esimerkiksi niin sanotun standardikustannusmallin avulla. Tämä menetelmä perustuu tiedonantovelvoitteiden noudattamiseen yrityksissä käytetyn työajan ja sen kustannusten sekä ostopalveluiden kustannusten arviointiin. Hallinnolliset kustannukset kohdistuvat yleensä suhteellisesti raskaimmin pieniin yrityksiin ja toimintaansa aloittaviin yrityksiin.

Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten väliseen kilpailuun ja markkinoiden toimivuuteen?

Vaikutusarvioinnissa on tunnistettava *estääkö, rajoittaako tai vääristääkö ehdotus kilpailua* yritysten välillä. Lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa uusien yritysten markkinoille pääsyyn ja markkinoiden keskittymisasteeseen sekä yritysten toimintaan markkinoilla ja kilpailun tasapuolisuuteen. Toimiva kilpailu on kuluttajille eduksi, koska se alentaa hintoja ja kannustaa yrityksiä kehittämään uusia tuotteita ja palveluita. Toimivalla kilpailulla on keskeinen merkitys taloudelliselle tehokkuudelle ja tuottavuudelle. Mikäli säädösvalmistelussa todetaan, että uudistus estäisi tai vääristäisi kilpailua, tulee arvioida, onko lainsäädännön tavoitteiden saavuttamiseksi olemassa kilpailua vähemmän rajoittavaa toteuttamisvaihtoehtoa.

Uusien yritysten markkinoille pääsyyn, markkinoilla toimivien yritysten määrään ja markkinoiden keskittymisasteeseen vaikuttavat esimerkiksi erilaiset yksinoikeudet, kiintiöt, toimilupakäytännöt ja yrityksiä koskevat vaatimukset. Lainsäädännöllä saatetaan myös suoda etuoikeuksia joillekin yrityksille, mikä

voi perusteettomasti vääristää kilpailua. Yritysten toimintaan markkinoilla puolestaan voidaan vaikuttaa välittömästi sääntelemällä yritysten kilpailukeinojen käyttöä, kuten tuotteiden laatua, hinnoittelua, markkinointia tai mainontaa, taikka välillisesti vähentämällä yritysten kannustimia kilpailla keskenään.

Onko ehdotuksella vaikutuksia erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, uuden yritystoiminnan aloittamiseen tai yritysten kasvumahdollisuuksiin?

Yrityksistä valtaosa on pieniä ja keskisuuria yrityksiä (esimerkiksi vuonna 2005 pk-yrityksiä oli 99,8 % kaikista yrityksistä). Monissa säädöshankkeissa vaikutukset tuntuvat suhteellisesti voimakkaimpina erityisesti *pienissä yrityksissä*. Niiden toimintaan vaikuttaa yleensä eniten sääntely, joka liittyy verotukseen, työsuhteisiin, työnantajasuorituksiin, yritysmuotoihin sekä erilaisiin rekistereihin, tilastoihin ja muihin hallinnollisiin velvoitteisiin ja niistä aiheutuviin kustannuksiin.

Osana arviointia on tarkasteltava sitä, kannustaako säädöshanke *yrittäjyyteen* vai luoko se yrittäjyydelle esteitä, eli helpottaako vai vaikeuttaako hanke uuden yritystoiminnan aloittamista. Lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa myös yritysten kasvuedellytyksiin. Vaikutuksia niin sanottuun kasvuyrittäjyyteen ja *kasvuyritysten* toimintaedellytyksiin on syytä arvioida, sillä kasvuyritysten rooli uusien työpaikkojen luomisessa ja tuottavuuden edistämisessä on merkittävä.

Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten investointeihin tai tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja innovaatioihin?

Lainsäädäntö voi osaltaan vaikuttaa yritysten *investointeihin ja niiden edellytyksiin*. Osana yritysvaikutusarviointia on arvioitava, tulevatko yritykset lisäämään säädöshankkeesta johtuen investointejaan vai onko todennäköisempää, että investointeja vähennetään. Sääntelyllä voidaan vaikuttaa myös investointien kohdentumiseen ja ajoitukseen. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan kohdistuvien investointien merkitys on useilla toimialoilla keskeinen, ja tämän toiminnan kautta syntyy *innovaatioita* eli uusia tuotantomenetelmiä, tuotteita ja palveluita. Innovaatiotoiminta on yritysten tuottavuuden ja kilpailukyvyyn keskeinen osatekijä. Edelleen yritysten investointeja esimerkiksi ympäristöystävällisten tuotantotapojen ja tuotteiden kehittämiseen voidaan kannustaa lainsäädännöllisin keinoin. Innovaatiotoimintaan vaikuttavat esimerkiksi yritysten rahoitusmahdollisuudet sekä teollis- ja tekijänoikeuslainsäädäntö.

Säädösvalmistelussa on myös otettava huomioon, että sääntelyn *ennakoitavuus* on tärkeää, jotta yritykset pystyisivät suunnittelemaan investointejaan ja toimintaansa pitkäjänteisesti.

Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten kansainväliseen kilpailukykyyn?

Lainsäädännöllä voidaan vahvistaa tai heikentää *suomalaisten yritysten kilpailuasemaa* suhteessa muihin kansainvälisillä markkinoilla toimiviin yrityksiin. Periaatteessa kaikki edellä kuvatut vaikutustyyppit osaltaan vaikuttavat yritysten tuottavuuteen ja kansainväliseen kilpailukykyyn. Kilpailukykyyn edistämisen näkökulmasta on olennaista tunnistaa, vaikuttaako ehdotus niin, että suomalaiset yritykset joutuvat sopeutumaan sellaisiin uusiin velvoitteisiin, joita ei ole niiden keskeisillä kilpailijoilla. Kilpailukykyarviointiin liittyy myös kysymys Suomen ja suomalaisen sääntely-ympäristön houkuttelevuudesta yritystoiminnan sijaintipaikkana.

Vaikutukset julkiseen talouteen

Tarkasteltaessa säädösehdotuksen vaikutuksia julkiseen talouteen voidaan käyttää jaottelua valtionhallinto, kunnallishallinto, muu julkishallinto sekä erilliset sosiaaliturvarahastot.

Onko ehdotuksella vaikutuksia julkistalouden yhteisöjen rahoitukseen sekä voimavarojen jakoon?

Valtionhallinto voidaan taloudellisen ohjauksen näkökulmasta jakaa budjettitalouteen, valtion liikelaitoksiin ja valtion talousarvion ulkopuolelle sijoittuvaan rahastotalouteen. Valtiontaloudellisia vaikutuksia arvioitaessa tulee tarkemmin eritellä sitä, miten rahoitukseen on varauduttu valtiontalouden kehyksissä ja talousarviossa tai talousarvion ulkopuolisten rahastojen taloudenhoidossa. Säädösehdotus ei saa sen todennäköiset taloudelliset vaikutukset huomioon ottaen olla ristiriidassa valtion talousarvion tai muiden julkista taloudenhoitoa sitovien säännösten tai määräysten kanssa.

Valtioneuvoston ohjesäännön 31 §:n mukaan valtiovarainministeriön lausunto on hankittava silloin, kun jonkin muun ministeriön valmisteltavana olevalla asialla on huomattava kansantaloudellinen tai valtiontaloudellinen merkitys. Valtiovarainministeriön lausunto on hankittava myös silloin, kun on tarvetta saattaa raha-asiainvaliokunnan käsiteltäväksi talousarviokäsittelystä erillisenä määrärahan talousarvioesitykseen ottamista tai talousarviossa olevan määrärahan käyttöperusteiden muuttamista koskeva asia.

Säädösehdotuksen arvioiduilla taloudellisilla vaikutuksilla ja niiden suuruudella voi olla myös merkitystä valtioneuvoston esittelymenettelyn näkökulmasta. Taloudellisesti tai periaatteellisesti merkittävät asiat on käsiteltävä valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa siten kuin asiasta annettu valtioneuvoston määräys edellyttää. Valtioneuvoston määräyksessä asioiden käsittelystä valtio-

neuvoston raha-asiaivaliokunnassa (Valtiovarainministeriö 3.1.2002 N:o TM 0201) määrätään tarkemmin muun muassa niistä euromääräisistä rajoista ja muista perusteista, joiden mukaan asian taloudellista tai periaatteellista merkittävyyttä arvioidaan.

Tarkasteltaessa vaikutuksia *kuntatalouteen* eli kuntien ja kuntayhtymien tai niiden liikelaitosten tuloihin ja menoihin, tulee erityisesti ottaa huomioon kuntien itsehallinnolliseen asemaan liittyvät periaatteet sekä ne erityistyyppiset menettelytavat, joita noudatetaan päätettäessä kuntatalouteen vaikuttavista hankkeista. Kuntien itsehallinnollisen aseman turvaamiseen liittyy erityisesti lainsäätäjälle asetettu velvoite huolehtia siitä, että kunnilla on myös tosiasialliset edellytykset huolehtia lakisäätteistä tehtävistään. Peruskysymyksenä taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on se, mitkä ovat ehdotuksen vaikutukset kuntien tuloihin ja menoihin sekä miten eri kuntaryhmissä on tosiasialliset taloudelliset mahdollisuudet vastata ehdotetuista velvoitteista. Tällöin on usein syytä analysoida lainsäädännön kunnille aiheuttamia velvoitteita ja niiden taloudellisia vaikutuksia syvemmin hyödyntämällä strategisessa laskentatoimessa ja taloustieteessä yleisesti sovellettavia menetelmiä. Kuntatalouteen kohdistuvat vaikutukset voivat olla merkittäviä esimerkiksi silloinkin, jos ne kohdistuvat vaikeassa taloudellisessa asemassa olevaan kuntaan siten, että kunnan lakisäätteisten tehtävien hoitaminen vaikeutuu.

Säädösehdotus voi vaikuttaa välittömästi eri yhteisöjen rahoitukseen, mutta myös eri yhteisöjen keskinäisiin rahoitusvirtoihin. Tyypillisenä esimerkkinä voidaan pitää valtion ja kuntasektorin välisiä talous- ja rahoitussuhteita, joiden käsittelyyn ja arviointiin liittyy myös erityistyyppisiä menettelytapoja ja ohjausvälineitä. Kuntatalouteen merkittävästi vaikuttavat ehdotukset on käsiteltävä valmistavasti Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa (KUTHA-NEK). Valtion talousarvioehdotuksen yleisperusteluihin sisältyy myös erityinen peruspalvelubudjettitarkastelu. Näissä menettelyissä vakiintuneesti noudatetut yleiset laskentaoletukset on otettava huomioon myös säädösehdotusten taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Julkisen sektorin vastuulle kuuluvien hyvinvointipalveluiden rahoitus toteutetaan pääosin siten, että kustannukset katetaan kuntien omien verotulojen ja asiakasmaksujen lisäksi valtion varoista kunnille suoritettavilla valtionosuuksilla ja -avustuksilla. Esimerkiksi palvelujärjestelmää koskevilla säädösehdotuksilla voi tällöin olla useita erityyppisiä taloudellisia vaikutuksia. Palveluiden kehittämiseksi voidaan kohdistaa eri tavoin lisärahoitusta valtion ja kuntien varoista, mutta säädösehdotuksella voi olla merkitystä myös ainoastaan valtion ja kuntien välisen keskinäisen rahoitusvastuun näkökulmasta. Myös tällaiset rahoitussuhteita koskevat vaikutukset on tärkeää arvioida.

Muulla julkishallinnolla tarkoitetaan esimerkiksi Ahvenanmaan maakunnan hallintoa, evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa sekä niin

sanottuja julkisoikeudellisia yhteisöjä kuten Kansaneläkelaitos. *Sosiaaliturvarahastoilla* puolestaan tarkoitetaan yksityisiä työeläkelaitoksia sekä muita sosiaaliturvarahastoja, kuten työttömyysturvarahastoja.

Edellä mainittujen julkistalouden eri toimijoiden ja hallinnonalojen ohella on tarvittaessa arvioitava säädösehdotuksen vaikutuksia myös yleishyödyllisten yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden asemaan. Yleishyödyllisillä yhteisöillä saattaa olla erilaisten edunvalvontatehtävien ohella myös erilaisia palvelutehtäviä, joihin voidaan eräin edellytyksin kohdentaa tukea julkisista varoista. Tällöin säädösehdotuksessa voidaan arvioida tarkemmin esimerkiksi palvelun järjestämisen taloudellisia vaikutuksia eri toimijoiden näkökulmasta siten, että tavoitteena on kokonaistaloudellisesti mahdollisimman kustannustehokas lopputulos.

Julkinen tuki yleishyödyllisten yhteisöjen varsinaiseen palvelutuotantoon on kuitenkin mahdollista ainoastaan sillä edellytyksellä, ettei sillä aiheuteta muita kuin vähäisiä kilpailua ja markkinoiden toimintaa vääristäviä vaikutuksia. Tätä näkökohtaa on tarvittaessa arvioitava niillä perusteilla, jotka on edellä mainittu käsiteltäessä yritysten välistä kilpailua ja markkinoiden toimivuutta.

Onko ehdotuksella vaikutuksia julkistalouden eri osatekijöihin?

Julkistalouden eri yhteisöihin kohdistuvia säädösehdotuksen taloudellisia vaikutuksia voidaan usein arvioida myös yleisesti rahoituksen kestävyuden ja rahoitusjärjestelmän toimivuuden näkökulmasta. Tämänäyttymisessä tarkastelussa voidaan eritellä tarkemmin vaikutukset esimerkiksi julkisen talouden tuloihin ja menoihin, palveluiden ja sosiaaliturvan kattavuuteen sekä julkisen sektorin työllisyyteen. Pidemmän aikavälin tarkastelussa on otettava huomioon myös vaikutukset kotitalouksien ja yritysten käyttäytymiseen. Muutokset käyttäytymisessä voivat edelleen vaikuttaa esimerkiksi julkisten palveluiden kysyntään.

Myös hankkeen mahdolliset vaikutukset julkisen sektorin tuottavuuteen ja tuottavuuden edistämiseen tulee ottaa huomioon. Minimivaatimuksena on, että tuottavuustarkastelussa otetaan huomioon valtioneuvoston tekemät periaatepäätökset ja hallinnonalakohtaiset erityistavoitteet.

Säädöksen taloudelliset vaikutukset voivat näkyä eri tavoin lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Erilaiset muutokset taloudellisessa toimintaympäristössä, kuten väestön ikärakenteessa, teknisessä kehityksessä ja talouskasvun nopeudessa voivat vaikuttaa säädösten kustannuksiin ja hyötyihin pitkällä aikavälillä. Vaikutuksia arvioitaessa tulisikin tarkastella, miten eri vaikutusten arvioidaan kehittyvän eri aikaväleillä.

Vaikutukset kansantalouteen ja kokonaistaloudellinen selvitys vaikutuksista

Onko ehdotuksella vaikutuksia yleiseen talouskehitykseen ja erityisesti kansantalouteen?

Kun säädösehdotuksen taloudellisia vaikutuksia sääntelyn kohderyhmiin on arvioitu, tulee tarpeen vaatiessa arvioida taloudellisia vaikutuksia koko *kansantalouden* kannalta, makrotaloudellisesta näkökulmasta. Tällaisia kansantalouteen kohdistuvia vaikutuksia ovat muun muassa vaikutukset työllisyyteen, investointeihin ja kulutukseen, tuotantoon, tuontiin ja vientiin sekä hintatasoon.

Makrotaloudellisessa tarkastelussa voidaan arvioida esimerkiksi sellaisia erittäin pitkän aikavälin muutostekijöitä, joilla on hyvin laaja-alaisia vaikutuksia useilla hallinnonaloilla. Tämä näkökulma liittyy yleisiin yhteiskuntapolitiisiin tavoitteisiin sekä julkisen talouden vakauteen ja kestävytyteen.

Esimerkiksi väestön ikärakenteen muutoksesta seuraava työssäkäyvien osuuden väheneminen suhteessa työelämän ulkopuolisten määrään (niin sanottu huoltosuhteen heikkeneminen) ja ongelmat työvoiman saannissa voivat osaltaan hidastaa yleistä talouden kehitystä. Tällöin on tärkeää myös lainsäädännön keinoin edistää ihmisten pysymistä työelämässä nykyistä pidempään. Tämän tyyppiset vaikutukset ovat usein välittömänä tavoitteena esimerkiksi eläkejärjestelmää tai työllistämisen tukea koskevilla säädösehdotuksissa. Nämä kansantaloudellisesti merkittävät vaikutukset on kuitenkin tärkeää tunnistaa ja arvioida myös muun tyyppisissä, esimerkiksi sosiaaliturvaetuuksia tai aikuis-koulutuksen kehittämistä koskevilla säädösehdotuksissa.

Säädösehdotuksen erilaisia taloudellisia vaikutuksia tulee myös arvioida kokonaisuutena ehdotuksen perusteltavuuden kannalta. Tällaisessa *kokonaistaloudellisessa tarkastelussa* voidaan arvioida esimerkiksi säädösehdotuksen tietyille kohderyhmälle, kuten kotitalouksille tai yrityksille, aiheuttamia myönteisiä taloudellisia vaikutuksia suhteessa kuntataloudelle tai muille julkisyhteisöille aiheutuviin uusiin taloudellisiin rasitteisiin. Myös säädösehdotuksen taloudellisia vaikutuksia valtion eri tulosvastuussa oleviin yksiköihin voidaan tarvittaessa arvioida erikseen ja sen jälkeen kokonaisuuden kannalta. Esimerkiksi yhdelle valtion yksikölle tai sektorille suunniteltu säästö saattaa aiheuttaa muille yksiköille tai sektoreille sellaisia kustannuksia, jotka eivät kokonaistaloudelliselta kannalta merkitse säästöjä valtiolle. Johtopäätös tällaisesta arvioinnista voi olla, ettei suunniteltu muutos ole kokonaisuuden kannalta mielekäs.

Usein on perusteltua arvioida myös erilaisten taloudellisten kannustimien ja riskien merkittävyyttä ja jakoa. Esimerkiksi taloudellisten riskien suuruutta

tai kohdentumista on vaikea arvioida tarkasti, mutta riskien suuruusluokka tulisi arvioida, ja ainakin ehdotuksen taloudellisiin vaikutuksiin liittyvä epävarmuus tulisi dokumentoida riittävästi säädösvalmistelun yhteydessä.

Taloudellisten vaikutusten arviointimenetelmät ja tiedonlähteet

Taloudellisia vaikutuksia on pyrittävä arvioimaan *euromääräisinä*. Esimerkiksi verotuksen tai maksujen taikka yrityksille aiheutuvien hallinnollisten kustannusten muutosten vaikutuksia voidaan yleensä arvioida määrällisesti. Jos määrällinen arviointi ei ole mahdollista, on arvioitava vaikutusten suuruusluokkaa ja todennäköistä vaihteluväliä. Myös erilaisia tunnuslukuja (kuten suorite- ja asiakasmäärät) voidaan käyttää vaikutusten arvioinnissa.

Jos taloudellisia vaikutuksia ei voida säädösvalmistelun yhteydessä arvioida määrällisesti, vaikutusten muodostumista, niihin vaikuttavia tekijöitä, vaikutusketjuja, vaikutusten suuntaa ja suuruusluokkaa on arvioitava *laadullisesti*. Tämä koskee erityisesti erilaisia välillisiä vaikutuksia ja niin sanottuja dynaamisia taloudellisia vaikutuksia, joita säädösmuutoksilla välittömien vaikutusten ohella useimmiten on. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaisten veromuutosten vaikutukset käyttäytymiseen, kun ne joko supistavat tai kasvattavat veropohjaa ja sitä kautta vaikuttavat verkertymään. Tällaisia ovat myös sääntelyn vaikutukset yrittäjyyteen ja uuden yritystoiminnan syntyyn, yritysten investointiedellytyksiin, yritysten kilpailukykyyn tai markkinoiden toimivuuteen.

Taloudellisten vaikutusten määrällinen arviointi edellyttää *riittävää tilastollista tietopohjaa*. Arvioinnissa tarkastellaan usein tiettyjä yhteisöjä tai kohderyhmiä kokonaisuutena tai keskimääräisten arvioiden perusteella. Jos tilastotietoja ei ole saatavissa, on taloudellisia vaikutuksia pyrittävä arvioimaan ainakin suunta-antavasti esimerkiksi käyttämällä erilaisia *kyselyihin perustuvia tietoja tai asiantuntija-arvioita*.

Taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on käytettävä keskimääräisiin lukuihin perustuvien tietojen ohella myös erilaisia ääritapauksia. Esimerkiksi valtion ja kuntien välisessä suhteessa tulee ottaa huomioon kuntien itsehallinnolliseen asemaan liittyvä rahoitusperiaate, jonka mukaan valtion on huolehdittava osaltaan kuntien tarvitsemista voimavaroista, jos kunnille säädetään uusia tehtäviä. Tämä merkitsee sitä, että taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kuntien rahoitusasemaa on säädösehdotuksessa tarvittaessa arvioitava erikseen. Vastaavan tyyppiset näkökohdat on otettava huomioon myös muihin yhteisöihin sekä yksilöihin (esimerkiksi perusoikeuksien toteutuminen) kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on syytä käyttää hyödyksi *oman hallinnon alan ja sen virastojen ja laitosten asiantuntemusta*. Esimerkiksi valtiokonttori tuottaa tietoa valtion liike- ja talousarviokirjanpidosta ja Tilastokeskus Suomen kansantalouden tilinpidosta.

Yritysvaikutusten arvioinnissa ovat tiedonlähteinä käytettävissä esimerkiksi yritystoiminnan perustietoja tarjoavat Tilastokeskuksen yritysrekisteri, verohallinnon tilastot sekä kauppa- ja teollisuusministeriön, sisäasiainministeriön ja työministeriön ylläpitämä Toimiala Online. Elinkeinoelämän järjestöillä ja yrityksillä olevaa tietopohjaa tulee myös hyödyntää yritysvaikutuksia arvioidessa. Yrityspaneeleja eli suoria sähköisiä yritys-kyselyjä ja yritys-haastatteluita voidaan käyttää arvioinnin yhtenä osana. Kilpailuviranomaisten tietämyksen hyödyntäminen on tarpeen, jos hankkeella arvioidaan olevan vaikutuksia yritysten väliseen kilpailuun ja markkinoiden toimivuuteen.

Taloudellisten vaikutusten arviointi edellyttää usein myös sellaista *taloudellisten analyysimenetelmien* (esimerkiksi numeeriset tasapainomallit, ekonometriset mallit, kustannus-hyötyanalyysi) ja laskentatoimen osaamista tai muuta erityisasiantuntemusta, että ulkopuolisen asiantuntemuksen hyödyntäminen on tarpeen. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VATT:n asiantuntemusta voidaan käyttää hyväksi laajoissa vaikutusarvioinneissa. Taloudellisia tutkimuslaitoksia ja esimerkiksi yritystalouden asiantuntijoita tulee myös muutoin hyödyntää osana valmistelua ja arviointia.

3 Viranomaisten toimintaan kohdistuvien vaikutusten arviointi

Vaikutuksilla viranomaisten toimintaan ja menettelytapoihin tarkoitetaan vaikutuksia

- viranomaisten keskinäisiin suhteisiin
- viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin
- henkilöstöön ja organisaatioon
- hallinnollisiin menettelyihin ja kustannuksiin.

Viranomaisvaikutuksia arvioidaan erityisesti silloin kun säädösehdotuksen välitön kohdealue on jokin viranomainen tai muu julkisen sektorin organisaatio tai kun on tarkoitus säätää viranomaisen tehtävistä, toiminnasta tai menettelystä. Esimerkiksi arvioitaessa vaikutuksia valtionhallintoon, tulee selvittää miten säädösehdotus vaikuttaa muun muassa viranomaistoiminnan voimavaroihin, niiden kohdentumiseen tai viranomaisten yhteistyöhön.

Vaikutukset viranomaisten keskinäisiin suhteisiin

Viranomaisvaikutuksia arvioitaessa on selvitettävä, miten uudistus vaikuttaa viranomaisten keskinäisiin tehtäviin ja toimivaltasuhteisiin. Tässä tarkastellaan mahdollisia vaikutuksia *valtion ja kuntien väliseen tehtävänjakoon* sekä vaikutuksia valtion viranomaisten keskinäisiin toimivaltasuhteisiin (esimerkiksi tehtävien siirto viranomaisten kesken) ja yhteistoimintaan. Tällaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi rekisteröinti- ja ilmoitusvelvollisuuksien siirto toiselle viranomaiselle tai yhteistyön lisääminen.

Vaikutukset tehtäviin ja menettelytapoihin

Viranomaisvaikutuksia arvioitaessa on selvitettävä, aiheuttaako muutos vaikutuksia viranomaisten tehtäviin tai menettelytapoihin. Esimerkiksi laajennettaessa muutoksenhakuoikeutta tai kehitettäessä oikeusturvakeinoja muutoin,

on arvioitava muutosten aiheuttamat vaikutukset viranomaisen *työmäärään* ja mahdollisuuteen toimia resurssiensa puitteissa sekä hoitaa sille osoitetut tehtävät. Työtehtävien edellyttämän *työmäärään* muutosta voidaan arvioida esimerkiksi henkilötyövuosina. On myös arvioitava edellyttävätkö tehtäviin tai menettelytapoihin kohdistuvat muutokset henkilökunnan koulutusta tai viranomaisten tiedottamisvelvollisuutta. Arvioinnissa on myös selvitettävä miten muutos mahdollisesti vaikuttaa eri viranomaisten toimintaprosesseihin ja niiden sujuvuuteen.

Arvioinnissa tulee myös tarkastella siirtyykö tehtäviä viranomaisilta kansalaisille tai yksityiselle sektorille tai päinvastoin ja vaikuttaako ehdotus kansalaisten asiointiin viranomaisten kanssa.

Vaikutukset organisaatioon ja henkilöstöön

Henkilöstöä ja koko organisaatiota koskevien vaikutusten osalta on selvitettävä, miten ehdotukset vaikuttavat henkilöstön määrään ja asemaan sekä onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi organisaation rakenteeseen ja toimivuuteen. Jos muutoksesta seuraa *henkilöstön määrän supistamista*, on selitettävä miten vapautuvan henkilöstön asema järjestetään. Jos ehdotetaan *henkilöstölisäyksiä*, on arvioitava myös palvelussuhteiden pysyvyyttä. Lisäksi tulee selvittää, aiheutuuko muutoksesta mahdollisesti *toimitila-, kaluste- tai laitehankintoja*.

Hallinnolliset tehtävät ja kustannukset

Lainsäädäntöön sisältyvistä erilaisista *tiedonanto-, selvitys- ja raportointivelvoitteista* saattaa aiheutua viranomaisille erilaisia hallinnollisia menettelyjä ja kustannuksia. Hallinnollisten rasitteiden mittaamiseksi on arvioitava millaisia ja miten työllistäviä nämä hallinnolliset vaikutukset ovat ja miten niiden toteuttaminen on suunniteltu järjestettävän. Erityisesti on arvioitava, miten hallinnolliset tehtävät *vaikuttavat viranomaisen kykyyn hoitaa varsinaiset tehtävänsä*.

4 Ympäristövaikutusten arviointi

Viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetussa lain (200/2005) 2 §:ssä ympäristövaikutukset määritellään vaikutuksiksi

- ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen
- yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- luonnonvarojen hyödyntämiseen
- edellä mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Säädösehdotuksen nimenomaisena tavoitteena voi olla myönteisten ympäristövaikutusten aikaansaaminen. Toisaalta säädösehdotuksen sivuvaikutuksena voi olla joskus myös haitallisia ympäristövaikutuksia, joita vaikutusten arvioinnin avulla on pyrittävä tunnistamaan sekä ehkäisemään tai vähentämään.

Useimmissa tapauksissa säädösten ympäristövaikutukset ovat *välillisiä*. Säädös voi muuttaa yhteiskunnallisia olosuhteita tavalla, joka erilaisten vaikutusketjujen kautta heijastuu ympäristön tilaan. Välillisten vaikutusten todennäköisyyttä on mahdollista tarkastella selvittämällä, mihin toimintoihin ja kohderyhmiin säädös vaikuttaa ja millä tavalla toimintaolosuhteet muuttuvat. Ympäristövaikutuksilla on usein *kytkentöjä muihin vaikutuksiin*, kuten taloudellisiin ja yrityksiin kohdistuviin vaikutuksiin. Niin sanotun aiheuttamisperiaatteen mukaan ympäristön pilaantumista aiheuttavista ja sitä ehkäisevistä toimituksista koituvat kustannukset pyritään sisällyttämään tuotannon tai kulutuksen kustannuksiin eli aiheuttajan maksettavaksi. Erilaisia maksuja, tukia ja veroja koskevilla säädöksillä voidaan vaikuttaa periaatteen toteutumiseen.

Esimerkiksi veroja, maksuja ja tukia koskevat säädökset voivat vaikuttaa tuotteiden valmistukseen ja tästä aiheutuviin päästöihin ilmaan ja veteen sekä syntyvien jätteiden määrään. Energian tuotantoon ja kulutukseen vaikuttavilla säädöksillä on useimmiten sellaisia välillisiä vaikutuksia päästöihin ja ilman laatuun, joilla voi olla merkitystä esimerkiksi terveyden ja ilmastomuutoksen kannalta.

Esimerkiksi liikenteen hinnoittelua, eri liikennemuotojen tai polttoaineiden verotusta, kuljetusten julkista tukemista taiikka ostopalvelua koskevalla lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa liikenteen määrään, kulkumuotojen välisiin suhteisiin, liikenteen aiheuttamiin päästöihin sekä liikenneinfrastruktuuriin. Teollisen tuotannon sekä palveluiden, kuten vähittäiskaupan, maantieteellinen sijoittuminen ja keskittyminen heijastuvat usein liikkumis- ja kuljetustarpeisiin. Nämä puolestaan vaikuttavat esimerkiksi yhdyskuntarakenteeseen, luonnonarvoihin, päästöihin, ilman laatuun ja ilmastomuutokseen sekä ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen.

Säädöksellä voi olla vaikutuksia ympäristöriskien todennäköisyyteen ja hallintaan. Esimerkkejä tällaisista säädöksistä ovat vaarallisten aineiden kuljetuksiin, meriliikenteen sääntelyyn tai geneettisesti muunneltujen eliölajien tuomiseen ja käyttöönottoon liittyvät säädökset. Säädöksillä, joilla pyritään vaikuttamaan esimerkiksi tulvien tai myrskytuhojen hallintaan, on merkitystä myös ympäristöriskien kannalta.

Esimerkiksi laivojen jääluokitusta ja väylämaksua koskevan lainsäädännön tarkoituksena on väylien ylläpidosta ja jäänmurtaja-avusta aiheutuvien kustannusten kattaminen. Jos heikosti varustetuille laivoille määrätään korkea väylämaksu, on tämä omiaan vähentämään niiden liikkumista Suomen aluevesillä talvisin ja saattaa näin ollen myös vaikuttaa onnettomuusriskeihin ja niiden hallintaan.

Myös hallinnon rakenteita ja toimintaa koskevalla säädöksillä voidaan vaikuttaa ympäristöön esimerkiksi muuttamalla ympäristön kannalta merkittävän suunnittelun ja päätöksenteon vastuusuhteita. Jos esimerkiksi päätösvaltaa keskittyy organisaatiolle, jolla on useita tehtäviä ja jopa ristiriitaisia tavoitteita, saattavat ympäristönäkökohdat jäädä vaille riittävää huomiota. Toisaalta hallinnon toimivuuden parantamisella voi olla myönteisiä vaikutuksia myös ympäristönsuojelun kannalta. Niin ikään päätöksenteon ajankohdalla voi olla merkitystä niin, että nopealla ongelmiin puuttumisella voidaan vähentää ajan myötä muutoin kertyviä haittavaikutuksia.

Ympäristövaikutuksille ominainen piirre on myös globaalisuus. Ympäristövaikutukset saattavat ulottua yli valtioiden rajojen. Esimerkiksi kehitys yhteistyöhön tai tuotteiden vientiin saattaa liittyä välillisiä ympäristövaikutuksia.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Koska säädösten ympäristövaikutukset useimmiten ilmenevät välillisesti erilaisten vaikutusketjujen kautta ja ovat tunnistettavissa vain suhteellisen yleisellä tasolla, ympäristövaikutusten arviointi on *yleensä laadullista* eikä tarkkoihin numeroarvoihin perustuvaa. Usein on tarkoituksenmukaisempaa *kuvata kehityssuuntia ja syy-seuraussuhteita* kuin yrittää tuottaa täsmällisiä määrällisiä ennusteita. Arviointimenetelmät ovat vastaavasti useimmiten erilaisia asiantuntija-arvioita, tarkistuslistoja ja matriiseja, ja ne perustuvat olemassa olevaan tietoon, esimerkiksi tilastoihin ja ympäristön tilan seurantatietoihin. Näihin tietoihin ja menetelmiin liittyvät epävarmuudet on tärkeää tuoda esille. Epävarmuudet eivät kuitenkaan estä ympäristövaikutusten arviointia, vaan ympäristövaikutuksia sekä myös haitallisten vaikutusten ehkäisemistä ja vähentämistä on syytä aina selvittää säädösehdotusten vaikutusten arvioinnissa.

Suomen ympäristökeskus SYKE ja erityisesti sen ympäristöpolitiikan tutkimusohjelma ja ympäristöasiain hallintayksikkö antavat tukea ympäristövaikutusten arvioinnissa, erityisesti sen suunnittelussa, ja ohjaavat tietojen ja menetelmien lähteille.

5 Muiden yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Muilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla tarkoitetaan

- vaikutuksia kansalaisten asemaan ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan
- sosiaali- ja terveysvaikutuksia
- vaikutuksia yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon
- vaikutuksia työllisyyteen ja työelämään
- vaikutuksia rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen
- vaikutuksia aluekehitykseen
- vaikutuksia tietoyhteiskuntaan.

Yhteiskunnallisten vaikutusten luonne ja osa-alueet

Yhteiskunnalliset vaikutukset ovat luonteeltaan moninaisia ja ne ovat vuorovaikutuksessa sekä keskenään että muun tyyppisten vaikutusten kanssa. Esimerkiksi sosiaalisia vaikutuksia ei voida aina selkeästi erottaa taloudellisista vaikutuksista tai ympäristövaikutuksista. Tässä jaksossa käsitelläänkin säädösten yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia niistä näkökulmista, joita edellä oleviin tarkasteluihin ei ole sisältynyt.

Useilla tarkasteltavilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla on yhteys perustuslain *perusoikeussäännöksiin*. Sääntelyn nimenomainen tarkoitus voi olla jonkin perusoikeuden, esimerkiksi yhdenvertaisuuden edistäminen, mutta sääntely voi myös vaikuttaa välillisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Perustuslain kautta tulevia arviointiperusteita voivat olla erityisesti yhdenvertaisuutta koskeva 6 §, yksityiselämän suoja koskeva 10 §, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin koskeva 17 §, oikeutta työhön ja elinkeinovapautta koskeva 18 §, oikeutta sosiaaliturvaan koskeva 19 § sekä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva 21 §. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota oikeuksien tosiasialliseen toteutumiseen.

Vaikutukset kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan

Vaikutuksilla kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan tarkoitetaan vaikutuksia muun muassa kansalaisten arvoihin ja asenteisiin, perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseen, kansalaisten keskinäiseen toimintaan ja oikeussuhteisiin, kansalaisryhmien asemaan ja käyttäytymiseen sekä kansalaisyhteiskunnan toimintaan.

Säädösehdotusten vaikutuksia tulee ensinnäkin arvioida yleisesti *yksittäisen kansalaisen* näkökulmasta. Esimerkiksi oikeusturvaan ja erityisesti sen saataavuuteen ja viranomaisten käsittelyaikoihin kohdistuvien vaikutusten arviointi on entistä tärkeämpää yhteiskunnan moninaistuessa, kansainvälistyessä ja väestörakenteen muuttuessa.

Kansalaisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa on syytä arvioida symbolisia vaikutuksia, joilla tarkoitetaan sääntelyn vaikutuksia ihmisten käyttäytymiseen, moraalisiin arvoihin ja asenteisiin. Esimerkkinä voidaan viitata muun muassa rikosoikeudelliseen sääntelyyn, jossa yleisesti vaikutuksen uskotaan toteutuvan juuri ihmisten arvostusten ja niitä seuraavien käyttäytymisvaikutusten välityksellä.

Toiseksi on selvitettävä, onko ehdotuksella vaikutuksia *ihmisten keskinäisiin suhteisiin tai sitä koskevaan päätöksentekoon*. Muuttaako tai rajoittaako ehdotus esimerkiksi kansalaisten sopimusvapautta tai taloudellista toimintavapautta? Lisäksi on selvitettävä, muuttaako ehdotus kansalaisten mahdollisuuksia päättää perhesuhteista ja niiden muodostamisesta tai esimerkiksi sukupolvien välisestä suhteesta.

Kolmanneksi on arvioitava, onko ehdotuksella vaikutuksia *kansalaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa* yhteiskunnan päätöksentekoon tai vaikutuksia kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Kansalaisten keskeiset vaikuttamisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen keinot ovat poliittinen puolueloiminta, ammatillinen ja muu järjestö- ja yhdistystoiminta sekä kansalaisten osallistuminen hallinnon prosesseihin, pääasiassa kuulemismenettelyn kautta. Lisäksi on arvioitava ehdotuksen vaikutukset järjestöjen ja yhdistysten asemaan ja toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnassa sekä kansalaisten, kansalaisjärjestöjen, virkamiesten ja päätöksentekijöiden keskinäisiin suhteisiin päätöksentekoprosessin eri vaiheissa.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Kansalaisten asemaa ja heidän keskinäisiä suhteita koskevassa päätöksenteossa voidaan tiedonlähteenä hyödyntää muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) Suomea koskevia sitovia tuomioita ja muuta erityisesti

Suomea koskevia käytäntöjä, joilla voi olla suora vaikutus kansalliseen säädösvalmisteluun.

Sosiaaliset ja terveysvaikutukset

Sosiaalisilla ja terveysvaikutuksilla tarkoitetaan *vaikutuksia esimerkiksi ihmisten henkiseen ja fyysiseen terveyteen, hyvinvointiin tai elinoloihin*. Ne ovat sellaisia ihmiseen, ihmisryhmään, yhteisöön tai yhteiskuntaan kohdistuvia vaikutuksia, jotka aiheuttavat *muutoksia terveydentilassa, hyvinvoinnissa tai hyvinvoinnin jakautumisessa* (esimerkiksi eri sosioekonomisten ryhmien kesken). Jos vaikutukset kohdistuvat rajatusti johonkin ihmisryhmään, esimerkiksi lapsiin tai vanhuksiin, pitää tarkastelu kohdentaa nimenomaisesti siihen ryhmään.

Jokaisen hallinnonalan tehtävät sisältävät sosiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavia ratkaisuja. Ihmisen arkiympäristöä, kotia, päiväkotia, koulua, työpaikkoja, asuinalueita ja liikennettä koskevat päätökset voivat olla terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia vahvistavia tai niitä heikentäviä.

Väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin vaikutetaan eri tekijöiden kautta. Nämä ovat yksilöllisiä, sosiaalisia, rakenteellisia, ympäristöllisiä tai kulttuurisia tekijöitä kuten esimerkiksi terveyttä ja hyvinvointia tukevat voimavarat, asenteet, arjen sujuminen, terveyskäyttäytyminen, kyky omaksua ja tulkita terveystietoa sekä mahdollisuudet saada tai käyttää palveluita. Vaikuttamalla näihin tekijöihin, edistämällä hyvinvointia ja terveyttä sekä vähentämällä väestöryhmien välisiä eroja, voidaan vaikuttaa moniin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin kuten köyhyyteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen, työttömyyteen ja kansansairauksiin. Säädösten vaikutukset sosiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen ilmenevät yleensä välillisesti edellä mainittujen tekijöiden kautta, mutta myös suoraan esimerkiksi liikenneturvallisuuteen vaikuttamalla.

Ennalta ehkäisevissä toiminna välittömiä vaikutuksia ei välttämättä ole lainkaan, mutta pitkällä aikavälillä sekä terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin että talouteen kohdistuvat vaikutukset voivat olla merkittäviä. Säädöshankkeet tulee nähdä kokonaisuutena, jolloin yksittäisellä säädöksellä tai toimenpiteellä on merkitystä nimenomaan kokonaisuuden osana.

Rahoituksen turvaaminen edellyttää sosiaalisten ja terveysvaikutusten arviointia myös taloudellisesta näkökulmasta. Mikäli käyttäytymistä voidaan ohjata niin, että terveysriskejä ja sosiaalisia ongelmia vältetään, voidaan saavuttaa merkittäviä säästöjä. Joitakin terveysriskejä voidaan torjua rajoittavalla säännöstöllä (esimerkiksi tupakkalainsäädäntö, alkoholin hintapolitiikka, liikennepolitiikka, asuntopolitiikka ja työllisyyspolitiikka). Tällöin joudutaan tarkastelemaan rinnakkain ristiriitaisia ja mahdollisesti myös laadultaan erilaisia vaikutuksia ja arvioimaan niiden keskinäistä painoarvoa.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on julkaissut ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia tukevaa materiaalia. Tarvittaessa Stakes antaa myös tukea arvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa. Kansanterveyslaitoksella ja Työterveyslaitoksella on tietoa ihmisiin kohdistuvista vaikutuksista. Muita tiedontuottajia ovat muun muassa Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos.

Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon

Arvioitaessa vaikutuksia yksilötasolla tulee selvittää *vaikuttaako ehdotus ihmisten tai ihmisryhmien yhdenvertaisuuteen ja siihen, ettei kukaan joudu syrjityksi sukupuolen, iän, alkuperän (etnisen taustan), kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella*. Säädösehdotusten vaikutuksia eri väestöryhmien asemaan tarkastellaan yleensä jo kotitalouksiin kohdistuvien taloudellisten vaikutusten arvioinnin yhteydessä. Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin yhteydessä tätä tarkastelua voidaan syventää. Tässä yhteydessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota säädösehdotuksen vaikutuksiin perusoikeuksien kannalta.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin perusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka 3:1 artiklan mukaan kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta. Suomen lainsäädännössä lapsen määritelmä on sama.

Lapsiin kohdistuvilla vaikutuksilla tarkoitetaan suoria ja epäsuoria vaikutuksia, joita päätöksellä on lapsiväestön tai sen osan jokapäiväiseen elämään. Arvioinnissa tulee selvittää yleisesti edistääkö hanke ja miten lapsen etua sekä tunnistaa ennakolta erityisesti lasten kannalta kielteiset vaikutukset, jotta ne voitaisiin välttää. Havainnollisimmin erilaisia vaikutuksia lasten elämään voidaan mieltää elinympäristöön kohdistuvissa päätöksissä. Tämän vuoksi lapsiin kohdistuvia vaikutuksia tulee tarkastella seuraavien seikkojen suhteen: terveys, ihmissuhteet, asuminen ja liikkuminen, arjen sujuvuus, osallistuminen ja tasa-arvo. Välillisesti lapsiin voivat vaikuttaa myös muutokset perheen taloudessa ja palveluissa, yhteisö- ja aluetason muutokset sekä sosiaalisia suhteita koskevat seikat.

Sukupuolivaikutuksilla tarkoitetaan sääntelyn vaikutuksia yhteiskunnassa naisiin ja miehiin. Arvioinnissa on kyse sen arvioinnista, miten valmistettava

sääntely vaikuttaa yhteiskunnassa naisiin ja miehiin sekä heidän asemaansa. Lainvalmistelun alkaessa selvitetään sukupuolivaikutusten arvioinnin tarve. Ensiksi tulee selvittää, onko alueella, jota lainvalmisteluhanke koskee, eroja sukupuolten välillä tai onko kyseisellä alueella merkitystä tasa-arvon edistämisen kannalta. Mikäli alueella havaitaan vaikutuksia naisiin ja miehiin, tulee arvioida ovatko vaikutukset haitallisempia toiselle sukupuolelle tai joutuvatko toisen sukupuolen edustajat huonompaan asemaan lain vaikutuksista johtuen. Sukupuolivaikutukset tulee arvioida siinäkin tapauksessa, että sääntely kohdistuu tosiasiaa vain toiseen sukupuoleen.

Kun säädösehdotuksen tavoitteita arvioidaan naisten ja miesten tasa-arvon kannalta, apuna voidaan käyttää seuraavia kysymyksiä:

Onko ehdotuksella vaikutuksia naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, esimerkiksi

- työelämässä
- taloudellisessa asemassa
- mahdollisuudessa hoitaa lapsia ja yhdistää työ- ja perhe-elämä
- koulutuksessa ja ammatillisessa kehityksessä
- työmahdollisuuksissa, työllisyydessä sekä ammatillisessa ja urakehityksessä
- yhteiskunnallisten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksien toteutumisessa
- terveydessä ja sairastavuudessa sekä näihin liittyvien palveluiden tarpeessa
- turvallisuudessa ja väkivallan uhatta
- ajankäytössä, harrastuksissa ja virkistyksen tarpeessa sekä muilla alueilla, joilla on merkitystä sukupuolten tasa-arvon toteuttamisessa?

Tasa-arvossa ei ole kysymys samanlaisuuden vaatimuksesta vaan yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamisesta. Erilaisuus ei aina merkitse epätasa-arvoisuutta. Esimerkiksi harrastusten tasa-arvoinen kohtelu voisi merkitä sitä, että naisten ja miesten keskenään erilaisia harrastuksia tuetaan tasapuolisesti.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioimisesta on julkaistu erillinen opas (Sirpa Taskinen: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. 2006. Stakes). Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa tulee huomioida myös lasten omien mielipiteiden selvittäminen. Nuoriin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa voidaan hyödyntää Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan Nuoran tuottamaa tietoa.

Sukupuolivaikutuksia arvioitaessa tulisi selvittää esimerkiksi tilastotietojen avulla sitä, millä valmisteltavan sääntelyn alueilla miesten ja naisten välillä on eroja. Suurin osa esimerkiksi Tilastokeskuksen tiedoista ja tilastoista on saatavissa sukupuolen mukaan eriteltynä. Arvioinnissa voidaan hyödyntää myös

sosiaali- ja terveysministeriön opasta sukupuolivaikutusten arvioimiseksi lainsäädäntöhankkeissa (Suvaopas).

Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään

Työllisyysvaikutuksia voidaan arvioida työvoiman kysynnän ja tarjonnan muutosten kautta. Yksilöt joko tarjoavat työpanostaan sitä kysyvälle yritykselle tai yhteisölle tai työllistävät itsensä yrittäjinä. Säädökset voivat vaikuttaa työvoiman tarjontaan ja kysyntään sekä niiden tasapainoon taloudellisten tai työmarkkinoiden (rakenteellisten) tekijöiden kautta.

Muutokset toimeentuloturvasa ja työn verotuksessa voivat vaikuttaa kannustavasti työn tarjontaan. Muutokset voivat olla määrällisiä tai liittyä toimentuloturvan saamisperusteisiin tai keston. Työn kysyntään on vaikutuksia niillä säädöksillä, jotka vaikuttavat työnantajan maksamiin työvoimakustannuksiin, kuten työnantajan sosiaaliturvamaksut.

Työllistymiseen vaikuttavia työmarkkinoiden rakenteellisiä tekijöitä ovat esimerkiksi koulutus-, työsuojelu-, työaika- ja työsuhdeturvasäädökset. Myös vähimmäispalkan määräytymismekanismien ja palkanmuodostuksen laajemminkin (kuten tulospalkkauksen) voidaan sanoa olevan rakenteellinen tekijä.

Työllisyysvaikutukset voivat kohdistua eri lailla eri ihmisryhmiin esimerkiksi alueellisesti, ammatillisesti, sukupuolen, iän ja kansallisuuden mukaan. Tämän vuoksi työllisyysvaikutuksia on tarpeen mukaan arvioitava eri ryhmien kannalta erikseen.

Koko kansantalouden toimintaan vaikuttavilla säädöksillä voi olla työllisyysvaikutuksia. Julkiseen talouteen vaikuttavat säädökset saattavat vaikuttaa julkisen ja sitä kautta myös yksityisen sektorin työllisyyteen.

Varsinaisten työllisyysvaikutusten lisäksi säädöksillä voi olla vaikutuksia yleisemmin työelämään. Esimerkiksi kauppojen aukioloaikoja koskeva sääntely vaikuttaa työaikoihin ja tiettyihin tehtäviin liittyvät kelpoisuusvaatimukset vaikuttavat siihen, voidaanko henkilö palkata toistaiseksi voimassa olevaan tai määräaikaiseen palvelussuhteeseen. Työturvallisuuteen ja -terveyteen liittyvällä sääntelyllä on vaikutuksia työssä jaksamiseen ja työurien kokonaiskeston. Jos sääntelyllä oikeutetaan valtakunnalliset työmarkkinajärjestöt sopimaan toisin kuin lain pakottavat säännökset muutoin velvoittavat, vaikutukset näkyvät erilaisina työehtoina eri aloilla. Näillä säännöksillä on vaikutuksia myös järjestäytymättömän työnantajan asemaan työllistäjänä.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Arvioitaessa vaikutuksia työllisyyteen voidaan tiedonlähteinä käyttää muun muassa Tilastokeskuksen julkaisemia työvoimatutkimukseen perustuvia tilastoja ja työssäkäyntitilastoja. Niin ikään työolotutkimukseen perustuvat tilastot voivat olla tiedonlähteinä säädösten vaikutuksia arvioitaessa. Muita arvioinnin kannalta hyödyllisiä tilastoja ovat muun muassa ajankäyttötutkimukset, aluealouden indikaattorit ja tuotannon sekä työllisyyden aluetilit.

Työelämän lainsäädännön vaikutusten arviointiin välineitä tarjoavat Tilastokeskuksen tilastojen ohella myös Työterveyslaitoksen tutkimukset ja niihin perustuvat julkaisut. Lisäksi työministeriön Työpoliittisten tutkimusten julkaisusarjassa on julkaistu arvioita muun muassa yksittäisten työelämälakien toimivuudesta.

Vaikutukset rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen

Turvallisuus voidaan määritellä kansalaisten luottamukseksi siihen, että yhteiskunnan ja siihen kuuluvien yhteisöjen pelisääntöjä noudatetaan ja että häiriötilanteisiin puututaan. Säädösehdotuksen vaikutukset turvallisuuteen voivat kohdistua suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhteiskunnan tai organisaation tietoturvallisuuteen, tilaturvallisuuteen, henkilöturvallisuuteen, henkilöstöturvallisuuteen, työturvallisuuteen, pelastustoimeen ja vartiointiin. Tässä tarkastellaan tarkemmin rikosentorjuntaa ja sääntelyn vaikutuksia rikollisuuteen.

Rikollisuus aiheuttaa huomattavan määrän kustannuksia ja muita haittoja yhteiskunnalle. Kriminaalipoliittisilla toimilla pyritään vähentämään rikollisuutta ja sen aiheuttamia haittoja. Myös muilla kuin varsinaisesti kriminaalipoliittisilla keinoilla, kuten esimerkiksi asunto- tai liikealueiden suunnittelulla, voi olla merkittäviä vaikutuksia rikollisuuteen ja rikosentorjuntaan. Samoin yleisen yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikan ratkaisut tai esimerkiksi uudet talouselämän toimintatavat saattavat estää tai vähentää rikosentekomahdollisuuksia ja rikoksiin ryhtymisen houkuttelevuutta.

Esimerkiksi moottoripyöräilijöille säädetty kypäräpakko, jonka päätarkoituksena oli liikennevammojen vähentäminen, vähensi myös moottoripyörävarakauksia. Kypärättä ajavan varkaan kiinnijäämisriski kasvoi ratkaisevasti, kun potentiaalisilla varkailla ei yleensä ollut mukanaan kypärää.

Tyypillisessä rikoksessa erotetaan kolme elementtiä: rikoksen kohde tai uhri, rikoksen tekoon altis tekijä ja riittävän valvonnan tai suojauksen puute. Rikoksia syntyy kun rikoksen tekoon altis tekijä kohtaa sopivan kohteen vailla riittävää valvontaa. Muutokset kaikissa näissä tekijöissä voivat vaikuttaa rikollisuuteen.

den määrään: ihmisten valmiudessa turvautua rikollisiin keinoihin, sopivien rikoskohteiden saatavuudessa ja valvonnassa.

Rikollisuus- ja rikosentorjuntavaikutusten arvioinnissa on hyötyä sellaisten tekijöiden tarkistamisesta, joilla tiedetään olevan yhteyksiä rikollisuuden määrään ja luonteeseen sekä rikosentorjuntatyön edellytyksiin. Rikosentorjuntakeinot jaetaan usein kahteen pääryhmään: tilannetorjuntaan ja sosiaaliseen rikollisuuden ehkäisyyn.

Tilannetorjunnalla pyritään vähentämään arkielämän konkreettisia tilaisuuksia rikoksen tekoon vaikeuttamalla rikosten tekemistä, vähentämällä rikoksista saatavaa hyötyä ja lisäämällä rikoksenteon riskejä. Tilannetorjunnan ydin on arkielämän konkreettisten tilanteiden muokkaaminen niin, että ne ehkäisevät tilaisuuksien syntymistä, vaikeuttavat rikosten tekemistä ja suosivat laillisia toimintamuotoja. *Sosiaalisessa rikollisuuden ehkäisyssä* käytetään keinoja, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten kasvun ja kehityksen aikaisiin riskitekijöihin, ja keinoja, joilla yhdyskunnista ja yhteisöistä pyritään karsimaan ominaisuuksia, jotka lisäävät alttiutta ajautua rikoksiin.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Vaativimmillaan rikollisuus- ja rikosentorjuntavaikutusten arviointi voi merkitä laajoja kustannus-hyöty-vertailuja eri toimintavaihtoehtojen vaikutuksista rikollisuuteen ja rikosentorjuntaan. Usein vaikutuksia voidaan arvioida esimerkiksi vastaavia tilanteita koskevan empiirisen tiedon tai yleisesti hyväksytyjen kriminologisten lainalaisuuksien perusteella.

Rikollisuusvaikutusten arvioinnissa käytettävää aineistoa tarjoavat muun muassa Tilastokeskus ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (Optula). Optula julkaisee katsaukset nimeltä Rikollisuustilanne ja Oikeusolot. Tilastokeskus taas tarjoaa valmiita Suomea koskevia oikeustilastoja, joista osa on maksutta käytössä. Aihealueen tilastot kuvaavat muun muassa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta, tuomioistuimien ratkaisuja, syytettyjä, tuomittuja, annettuja rangaistuksia ja tuomioiden täytäntöönpanoa sekä poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten toimintaa sekä velka-asioita.

Aluekehitysvaikutukset

Säädösehdotusten aluekehitysvaikutuksilla tarkoitetaan välittömiä ja välillisiä vaikutuksia alueiden kehitykseen, aluepolitiikkaan sekä muihin alueiden kehittämistoimiin. Yleensä aluekehitysvaikutukset ilmenevät taloudellisina ja ympäristövaikutuksina, jolloin niiden arvioinnissa voi soveltaa näiden vaikutusten arviointiin esitettyjä menettelytapoja.

Aluekehityksen keskeisiä tekijöitä ja vaikutuksen kohteita ovat

- alueiden tuotanto ja työllisyys
- elinkeinotoiminta ja kilpailukyky
- asukkaiden hyvinvointi ja palveluiden saatavuus
- aluekehityksen rahoitus ja investoinnit
- alueiden infrastruktuuri ja ympäristön tila.

Alueiden kehittämisestä annetun lain keskeisenä sisältönä on alueiden kilpailukyvyyn parantaminen ja tasapainoisen aluekehityksen edistäminen. Tämän johdosta säädösehdotusten aluekehitysvaikutusten arvioinnissa on selvitettävä, miten eri alueiden asema muuttuu edellä mainittujen tekijöiden suhteen säädösehdotuksiin liittyvien toimenpiteiden johdosta. Erityisesti on arvioitava, vaikuttaako ehdotus heikentävästi joidenkin alueiden asemaan. Elinkeinoitoiminnan näkökulmasta korostuvat sen kehittämisedellytyksiin liittyvät vaikutukset, kuten investointien tukeminen sekä työvoiman saatavuuden turvaaminen. Kansalaisten näkökulmasta oleellista on hyvinvoinnin edistäminen eri alueilla. Keskeistä on, miten sosiaali- ja terveyspalveluihin, koulutukseen ja myös liikenneinfrastruktuuriin liittyvät säädökset vaikuttavat palveluiden saatavuuteen alueilla. Tällöin on otettava huomioon myös kansalaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen.

Samana säädöksen vaikutukset saattavat vaihdella eri alueiden välillä riippuen alueen sijainnista sekä elinkeinojen ja väestön rakenteesta.

Esimerkiksi kalastusta säätelevät lait ja säädökset suosivat joko rannikkoalueita tai jokialueita riippuen siitä, miten pyynti sallitaan. Itämeren merialueilla sallittu lohenpyynti on eduksi rannikko- ja saaristoalueille, mutta voi heikentää Perämeren jokialueilla tapahtuvaa kalastusta ja siihen liittyvää matkailuelinkeinoa.

Aluekehitysvaikutuksia on arvioitava erityyppisten alueiden ja eri puolilla maata sijaitsevien alueiden osalta. Arvioinnissa ensisijaisesti käytettäviä aluetasoja ovat läänit, suuralueet, maakunnat, seutukunnat ja kunnat. Säädösehdotuksen sisällöstä riippuen voidaan käyttää myös muita aluejakoja, kuten kaupunkiseudut, kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu ja saaristoalueet. Maakunta on yleensä sopiva aluetaso arvioinnin lähtökohtana. Säädösehdotuksen sisällön mukaan tulee soveltaa joko maakuntaa suurempaa (suuralueet, läänit) tai pienempää (seutukunta, kunta) aluetasoa.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Aluekehitysvaikutusten arvioinnissa tiedonlähteenä on Kuntaliitto. Apuna arvioinnissa voidaan käyttää myös Tilastokeskuksen tuottamia aluetilastoja, joita löytyy useista tietokannoista (aluetietokanta, kaupunki- ja seutuindikaat-

torit, jne.). Tilastokeskus tekee myös analyyseja alueellisesta kehityksestä. Tutkimuslaitoksista ovat Valtion taloudellinen tutkimuslaitos VATT ja Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT erikoistuneet myös aluekehitysvaikutusten arviointiin.

Tietoyhteiskuntavaikutukset

Tietoyhteiskuntavaikutuksilla tarkoitetaan säädösten välittömiä ja välillisiä vaikutuksia

- tietoyhteiskuntapalveluita tarjoaviin yrityksiin
- palveluita käyttäviin kansalaisiin ja heidän käyttäytymiseensä
- viestinnän perusinfrastruktuuriin.

Tietoyhteiskuntavaikutukset voivat olla joko lainsäädännön nimenomaisena tavoitteena tai aiheutua välillisesti. Tietoyhteiskuntavaikutuksilla on yleensä kytkentöjä muihin vaikutuksiin, tyypillisimmin taloudellisiin vaikutuksiin ja yritysvaikutuksiin sekä kansalaisten asemaan ja toimintamahdollisuuksiin.

Jos säädöksellä on myönteisiä tietoyhteiskuntavaikutuksia, se tukee tietoyhteiskunnan perusrakenteita ja parantaa suomalaisten tietoteknologiayritysten kilpailukykyä viestintämarkkinoilla. Jos säädös lisää sähköisten palveluiden, viestintäverkkojen sekä päätelaitteiden kysyntää ja tarjontaa, se yleensä parantaa tietoyhteiskuntapalveluita tarjoavien yritysten asemaa ja edistää yleistä tietoyhteiskuntakehitystä. Myönteistä tietoyhteiskuntakehitystä saa tyypillisimmillään aikaan säädös, joka kannustaa tuotekehitykseen ja uusien sähköisten palveluiden käyttöönottoon sekä vahvistaa uuteen teknologiaan perustuvaa yritystoimintaa.

Lainsäädännöllä on myönteisiä tietoyhteiskuntavaikutuksia myös, jos se lisää kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia tietotekniikan välityksellä sekä tarjoaa vaihtoehdon henkilön fyysistä läsnäoloa edellyttävälle asioinnille. Tämä voi kuitenkin edellyttää kansalaiselta erityisiä tietoyhteiskuntavalmiuksia tai tietoteknisten laitteiden, järjestelmien tai ohjelmistojen hankkimista. Uusia sähköisiä palveluita kehitettäessä onkin tärkeätä huolehtia siitä, että palvelut ovat saavutettavia ja esteettömiä kaikille kansalaisille tasavertaisesti.

Jos säädösehdotuksella lisätään yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen riippuvuutta tietotekniikasta tai tietoliikenneyhteyksistä, tämä tulisi todeta esityksessä nimenomaisesti. Silloin on erityisen tärkeätä huolehtia toiminnan luotavuudesta myös poikkeusoloissa.

Säädöksellä on myönteisiä tietoyhteiskuntavaikutuksia, jos se lisää kansalaisten ja yritysten tietoturvaa ja tietosuojaa sekä yleistä luottamusta sähköiseen viestintään. Viestintäverkot ja teknologia ovat erityisen alttiita erilaisille tietoturvaloukkauksille, mikä pitää ottaa säädöksen valmistelussa huomioon.

Viestintäpolitiikan tavoitteena on, että tarjolla on reilu, kilpailtu ja kehittyvä toimintaympäristö, jossa tarjotaan monipuolisia, edistyksellisiä, luotettavia ja käyttäjäystävällisiä viestintäpalveluita tasa-arvoisesti kaikkien käyttöön. Merkittävän osan tätä toimintaympäristöä muodostaa viestinnän perusinfrastruktuuri, viestintäverkot ja niihin liittyvät rakenteet. Säädösehdotukset, joilla vaikutetaan esimerkiksi radiomastojen, teknisten laitelojen ja fyysisten kaapelirakenteiden sijoitteluun tai hinnoitteluun, vaikuttavat viestintäpalveluiden perusinfrastruktuuriin. Tietoyhteiskuntavaikutukset voivat tällöin olla myönteisiä tai kielteisiä riippuen esimerkiksi siitä, vaikeuttavatko vai helpottavatko säädökset infrastruktuurin rakentamista tai lisäävätkö ne esimerkiksi infrastruktuurin rakentamisen tai ylläpidon kustannuksia.

Menetelmät ja tiedonlähteet

Tietoyhteiskuntavaikutusten arvioinnissa käytettävää aineistoa tarjoavat muun muassa Viestintävirasto ja Tietosuojavaltuutetun toimisto. Viestintävirasto harjoittaa jatkuvaa seurantaan viestintämarkkinoilla ja kerää markkinaseurantaan liittyviä tietoja teleyrityksiltä. Viestintävirasto julkaisee tiedot neljännesvuosittain ilmestyvässä markkinakatsauksessaan ja kerran vuodessa julkaistavassa laajemmassa vuosikatsauksessa.

Vaikutusten tunnistamisen tarkistuslista

Tarkistuslista tukee ohjeissa kuvattua taloudellisten vaikutusten, viranomaisvaikutusten, ympäristövaikutusten ja muiden yhteiskunnallisten vaikutusten tunnistamista ja arviointia. Tarkistuslista on vaikutusten tunnistamisen apuväline, jota voidaan hyödyntää myös säädösvalmistelun muissa vaiheissa.

Tarkistuslistan kysymysten tehtävänä on auttaa valmistelijaa havaitsemaan ja arvioimaan hankkeen olennaisia vaikutuksia.

Tarkoituksena on, että valmistelija käy läpi eri vaikutusalueiden kysymykset todeten, onko kyseisiä vaikutuksia havaittavissa vai ei. Osa vaikutuksista voi olla helpommin havaittavissa ja ennakoitavissa, osa taas saattaa vaatia tarkempaa analysointia ja tietopohjaa (tämä voidaan kirjata tarkistuslistaan kohtaan ”selvitettävä”).

Tarkoituksena ei ole, että kaikkia tarkistuslistassa esitettyjä vaikutuksia arvioidaan kaikissa hankkeissa, vaan vaikutusarviointi kohdennetaan olennaisten vaikutusten arviointiin. Tarkistuslista ei myöskään ole tyhjentävä, vaan se on suuntaa-antava apuväline vaikutuksia tunnistettaessa, arvioitaessa ja seurattaessa. Säädöksellä voi siis olla muunkinlaisia vaikutuksia.

I Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset kotitalouksien asemaan	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia eri väestöryhmien ja kotitalouksien taloudelliseen asemaan? • Vaikutukset voivat olla esimerkiksi kaikkien tulonsaajien asemaa parantavia tai heikentäviä vaikutuksia tai eri väestöryhmien väliseen asemaan liittyviä vaikutuksia.			
Onko ehdotuksella vaikutuksia kotitalouksien käyttäytymiseen? • Onko esimerkiksi todennäköistä, että kulu- tus lisääntyy tai että käyttäytyminen muuttuu siten, että syntyy välillisiä taloudellisia vaikutuksia?			

Yritysvaikutukset	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten kustannuksiin ja tuottoihin? • Merkitseekö ehdotus verojen, maksujen tai yritystukien muutoksia? • Aiheutuuko ehdotuksesta liiketoiminnallisia muutoksia? • Aiheutuuko erilaisista ilmoitus-, lupa-, raportointi- ja rekisteröintimenettelyistä hallinnollisia kustannuksia?			

Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten väliseen kilpailuun ja markkinoiden toimivuuteen? • Estääkö, rajoittaako tai vääristääkö ehdotus kilpailua yritysten välillä? • Miten ehdotus vaikuttaa uusien yritysten pääsyyn markkinoille, markkinoiden keskittymisasteeseen ja yritysten kilpailukeinojen (kuten hinnoittelu, laatu, mainonta) käyttöön?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, uuden yritystoiminnan aloittamiseen tai yritysten kasvumahdollisuuksiin? • Kohdistuvatko ehdotuksen vaikutukset suhteellisesti voimakkaammin pieniin yrityksiin? • Edistääkö tai estääkö ehdotus yrittäjyyttä ja yritysten kasvuedellytyksiä?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten investointeihin tai tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja innovaatioihin? • Vaikuttaako ehdotus yritysten investointeihin ja niiden edellytyksiin? • Edistääkö ehdotus innovaatiotoimintaa eli uusien tuotantomenetelmien, tuotteiden ja palveluiden kehittämistä?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia yritysten kansainväliseen kilpailukykyyn? • Vahvistaako tai heikentääkö ehdotus suomalaisten yritysten kilpailuasemaa suhteessa muihin kansainvälisillä markkinoilla toimiviin yrityksiin?			

Vaikutukset kansantalouteen ja julkiseen talouteen	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia julkistalouden yhteisöjen rahoitukseen tai voimavarojen jakoon? • Onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi rahoitusjärjestelmän toimivuuteen ja rahoituksen kestävyys, valtion ja kuntien välisiin rahoitussuhteisiin ja kuntatalouteen yleensä tai yleishyödyllisten yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimintaan?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia julkistalouden eri osatekijöihin? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi palveluiden ja sosiaaliturvan tasoon ja kattavuuteen, julkisen sektorin työllisyyteen tai tuottavuuden edistämiseen julkisella sektorilla?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia yleiseen talouskehitykseen ja erityisesti kansantalouteen? • Syntyykö esimerkiksi vaikutuksia hintoihin, työmarkkinoihin, tavaroiden ja palveluiden kysyntään ja tarjontaan tai kansantalouden ja julkisen talouden rakenteeseen?			

II Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vaikutukset viranomaisten toimintaan	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia viranomaisten välisiin suhteisiin? Vaikuttaako ehdotus viranomaisten keskinäisiin toimivaltasuhteisiin tai esimerkiksi valtion ja kuntien keskinäiseen tehtäväjakoon?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin? Vaikuttaako ehdotus viranomaisten tehtävien määrään tai luonteeseen tai vaikuttaako se viranomaisten menettelytapoihin ja palvelukykyyn?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia viranomaisen henkilöstöön tai organisaatioon? - Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi henkilöstön määrään tai asemaan? - Onko havaittavissa vaikutuksia organisaation toimitiloihin tai laitteisiin?			
Onko ehdotuksella hallinnollisia vaikutuksia viranomaisiin? - Vaikuttaako ehdotus viranomaisten raportointi- tai selvitysvelvoitteisiin? - Lisääkö ehdotus viranomaisen hallinnollisia tehtäviä tavalla, joka haittaa viranomaisten varsinaista toimintaa?			

III Ympäristövaikutukset

Ympäristövaikutukset	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia luonnonvarojen ja energian käyttöön? • Lisääkö tai vähentääkö ehdotus tarvetta käyttää maa-aineksia, metsävaroja, vesivaroja, muita raaka-aineita tai energiaa, tai vaikuttaako ehdotus eri energiantuotantomuotojen keskinäisiin suhteisiin?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia tuotteiden valmistukseen ja kulutuskäyttämiseen? • Vaikuttaako ehdotus valmistettavien tuotteiden määrään tai laatuun siten, että päästöjen, jätteiden, käytettävien raaka-aineiden tai energian määrä kasvaa tai vähenee? • Ohjaako ehdotus kuluttajia siten, että sillä on merkitystä esimerkiksi energian käytön tai jätteiden muodostumisen kannalta?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia toimintojen sijoittumiseen, kuljetus- ja liikkumistarpeisiin sekä eri liikennemuotojen keskinäisiin suhteisiin? • Ohjaako ehdotus asumisen, teollisuuden tai muun toiminnan sijoittumista? • Lisääntyykö tai vähentyykö liikenne? • Muuttuvatko eri liikennemuotojen, kuten henkilöauto-, juna-, laiva- tai meriliikenteen, keskinäiset suhteet?			

Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen? • Lisääntyvätkö vai vähentyvätkö päästöt tai melu? Vaikutukset voivat johtua esimerkiksi maankäyttömuotojen muuttumisesta, kuten viheralueiden ottamisesta rakentamiskäyttöön.			
Onko ehdotuksella vaikutuksia päästöjen ja jätteiden määrään, laatuun ja käsittelyyn? • Kuinka paljon ja millaisia päästöjä ilmaan, vesiin, pohja- veteen tai maaperään syntyy? • Onko ehdotuksella vaikutuksia jätteiden muodostumiseen ja sen ehkäisemiseen, jätteiden kierrätykseen ja erilaisiin käsittelymuotoihin?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon ja sen muutokseen, luonnon monimuotoisuuteen, kasvillisuuteen sekä eliöihin? • Aiheuttavatko esimerkiksi päästöt, alueiden käytössä tapahtuvat muutokset tai uudet toimintatavat muutoksia maaperään, vesiin, luonnoltaan arvokkaisiin alueisiin tai kohteisiin, kasvi- tai eläinlajeihin ja näiden elinympäristöihin tai lajien välisiin suhteisiin? • Vaikuttaako ehdotus ilmaston muutokseen ja mahdollisuuksiin varautua tai sopeutua siihen?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia yhdyskuntarakenteeseen, rakennuksiin, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön? • Vaikuttaako ehdotus suoraan tai esimerkiksi liikennejärjestelyjen tai rakentamisen kautta yhdyskuntien eri toimintojen muodostamaan kokonaisuuteen, rakennuksiin, maisemaan, kaupunkikuvaan tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin alueisiin tai kohteisiin sekä alueiden käyttötarkoitukseen?			

IV Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset kansalaisten asemaan ja toimintaan yhteiskunnassa	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseen? Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi yksittäisen ihmisen perustuslain 2 luvussa mainittujen perusoikeuksien toteutumiseen?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten keskinäisiin suhteisiin tai niitä koskevaan päätöksentekoon? - Vaikuttaako ehdotus ihmisten sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöllisyyteen? - Vaikuttaako ehdotus ihmisten mahdollisuu-teen päättää perhe-elämästä? - Vaikuttaako ehdotus kansalaisten oikeussuh- teisiin, kuten ihmisten sopimusvapauteen tai taloudelliseen toimintavapauteen?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia kansalaisten osallistumis- tai vaikuttamismahdollisuuksiin yhteiskunnassa? - Vaikuttaako ehdotus kansalaisten mahdolli- suuksiin vaikuttaa heitä tai heidän elinympäris- töään tai koko yhteiskuntaa koskeviin asioihin tai osallistua järjestö- ja yhdistystoimintaan? - Vaikuttaako ehdotus yhdistysten ja muiden järjestöjen toimintaan?			

Sosiaaliset ja terveysvaikutukset sekä vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon	Kyllä	Ei	Selvitettävä

Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten henkiseen tai fyysiseen terveyteen, hyvinvointiin tai hyvinvoinnin jakautumiseen? • Vaikuttaako ehdotus ihmisten terveyskäyttäytymiseen ja kansantautien tärkeimpiin riskitekijöihin tai terveyden edellytyksiin? • Vaikuttaako ehdotus ihmisten mahdollisuuksiin saada tai käyttää sosiaali- tai terveyspalveluluita? • Vaikuttaako ehdotus ihmisten elinoloihin tai arjen sujuvuuteen?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen? • Vaikuttaako ehdotus ihmisten ja ihmisryhmien yhdenvertaisuuteen ja siihen, että kukaan ei joudu syrjityksi esimerkiksi iän, kielen, uskonnon, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia lapsiin? • Vaikuttaako ehdotus lapsiväestön tai sen osan etuun? • Onko ehdotuksella vaikutuksia lasten terveyteen, ihmissuhteisiin, asumiseen ja liikkumiseen, arjen sujuvuuteen, osallistumiseen ja tasa-arvoon joko suoraan lasten tai välillisesti heidän perheidensä tai muiden yhteisöjensä kautta?			
Onko ehdotuksella sukupuolivaikutuksia? • Vaikuttaako ehdotus miesten ja naisten väliin tasa-arvoon esimerkiksi työelämässä, taloudellisessa asemassa, koulutuksessa, mahdollisuudessa toteuttaa vanhemmuutta ja yhdistää työ- ja perhe-elämä sekä muilla alueilla, joilla on merkitystä sukupuolten tasa-arvon toteuttamisessa?			

Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään	Kyllä	Ei	Selvittävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia työllisyyteen? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi työvoiman kysyntään tai tarjontaan? • Vaikuttaako ehdotus työntekijöiden ja yritysten alueelliseen liikkuvuuteen? • Vaikuttaako ehdotus yksityisen tai julkisen sektorin työllisyyteen?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia työmarkkinoiden toimivuuteen tai rakenteellisiin tekijöihin? • Vaikuttaako ehdotus eri työntekijäryhmien (nuoret, ikääntyneet, pitkäaikaistyöttömät, erityisryhmät jne.) asemaan työmarkkinoilla? • Vaikuttaako ehdotus erikokoisten työnantajayhteisöjen toimintaan tai työllistämisedellytyksiin? • Vaikuttaako ehdotus järjestäytyneiden ja järjestäytymättömien työnantajien asemaan? • Vaikuttaako ehdotus eri toimijoiden keskinäiseen kilpailuasemaan?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia työntekijöiden asemaan? • Vaikuttaako ehdotus työntekijöiden työaikajärjestelyihin tai työsuhteiden keston tai pysyvyyteen? • Vaikuttaako ehdotus palkanmuodostukseen? • Vaikuttaako ehdotus työntekijöiden vähimmäistyöehtoihin, työsuojeluun tai työsuhdeturvaan? • Vaikuttaako ehdotus työturvallisuuteen, työterveyteen, työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen? • Vaikuttaako ehdotus koulutukseen tai työpaikatason toimintaan erilaisissa yrityksissä?			

Vaikutukset rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen	Kyllä	Ei	Selvittävä

Onko ehdotuksella vaikutuksia tilaisuuteen tehdä rikos? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi siihen, miten helppoa tai vaikeaa rikosten tekeminen on? • Vaikuttaako ehdotus sosiaaliseen tai muuhun valvontaan tai kiinnijäämisen riskiin?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia ihmisten alttiuteen tehdä rikoksia? • Voiko ehdotus vaikuttaa rikollisuuteen esimerkiksi ihmisten elinympäristöä tai toimeentuloa koskevien muutosten johdosta?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia viranomaisten mahdollisuuksiin estää, paljastaa tai selvittää rikoksia? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi viranomaisten mahdollisuuksiin saada tietoa rikoksista?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia turvallisuuteen? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi tietoturvaluuteen, tietojärjestelmäturvallisuuteen, tilaturvallisuuteen, henkiloturvallisuuteen, henkilöstöturvallisuuteen, työturvallisuuteen, pelastustoimeen tai vartiointiin?			

Aluekehitysvaikutukset	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutuksia alueiden tuotantoon ja työllisyyteen? • Vaikuttaako ehdotus joidenkin alueiden tuotantoon ja työllisyyteen tai vaikuttaako se eri alueiden välisiin työllisyseroihin?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia alueiden elinkeinotoimintaan ja yritysten rahoitukseen ja investointeihin? • Vaikuttaako ehdotus alueiden yritysten toimintaedellytyksiin ja kilpailukykyyn sekä aluekehitysrahoituksen ja investointien määrään alueilla?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia palveluiden alueittaiseen saatavuuteen? • Vaikuttaako ehdotus peruspalveluiden (koulutus, kulttuuri-, sosiaali- ja terveys, kuljetuspalvelut) ja muiden palveluiden saatavuuteen alueilla?			

Tietoyhteiskuntavaikutukset	Kyllä	Ei	Selvitettävä
Onko ehdotuksella vaikutusta kansalaisten ja yritysten tietosuojaan tai tietoturvaan? • Vaikuttaako ehdotus esimerkiksi luottamukseen henkilötietojen suojaa tai yritysten tietoturvaa kohtaan? • Vaikuttaako ehdotus yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen riippuvuuteen tietotekniikasta tai tietoliikenneyhteyksistä?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia tietoyhteiskuntapalveluihin? • Vaikuttaako ehdotus joidenkin tietoyhteiskuntapalveluiden käyttöön, palveluiden tarjontaan, sisältöön tai palveluyritysten toimintaan?			
Onko ehdotuksella vaikutuksia palveluiden saatavuuteen ja käyttäjiin? • Edellyttääkö ehdotuksen mukanaan tuomien uusien palveluiden käyttö erityisiä laitteita tai taitoja? • Vaikuttaako ehdotus palveluiden helppokäyttöisyyteen ja saatavuuteen eri ihmisryhmien tarpeet huomioon ottaen? • Onko ehdotuksella vaikutuksia kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin?			

OIKEUSMINISTERIÖ

PL 25, 00023 VALTIONEUVOSTO
puh. (09) 160 03, www.om.fi

PB 25, 00023 STATSRÅDET
tfn (09) 160 03, www.jm.fi